

Hindular, Hindu Kralları ve Delhi Türk Sultanlığı İlişkileri (1206-1320)

The Relations of Indian, Indian Kings and Delhi Turkish Sultanate (1206-1320)

✉ Bilal KOÇ^a

^aAnkara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü,
Ortaçağ Tarihi BD,
Ankara, TÜRKİYE

Received: 18.01.2021

Received in revised form: 23.02.2021

Accepted: 23.02.2021

Available online: 26.04.2021

Correspondence:

Bilal KOÇ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü,
Ortaçağ Tarihi BD,
Ankara, TÜRKİYE
bilal.koc@hbu.edu.tr

ÖZ Bu çalışmada İslâm ordularının gaza seferlerinin uzandığı önemli yerlerden birisi olan Hindistan konu edilmiştir. Özellikle Müslümanların ve Türklerin 1206-1320 yılları arasında Hindular ve diğer gayrimüslim topluluklar üzerine düzenledikleri akınların dönem kaynaklarına yansıyan kısımları ele alınmıştır. Muhammed b. es-Sekâfî'nin ordularının miladi 642 yılında başlattıkları İslâm akınları, belli aralıklarla devam etmiştir. Bu doğrultuda Gazneliler ile Gurlular, İslâm akınlarını daha sistemli ve organize hale getirmişlerdir. Bu akınlar, bazı çalışmalarda genel ve özel olarak konu edinildiği için burada ele alınmamıştır. Yine 1320 sonrası Kuzey Hindistan başta olmak üzere Hindistan'ın geneli üzerine düzenlenen İslâm akınları da farklı çalışmalar içerisinde büyük oranda irdelenmiştir. Burada ise son Gurlu Sultanı Muizzeddin Muhammed'in devlet adamları ve kumandaları arasında yer alan Sultan Kutbeddin Aybek'in 1190-1210 yılları arasında Türk ve İslâm akınlarını zirveye taşıdığı görülmektedir. Onun 1206'da Delhi Türk Sultanlığı olarak bilinen yeni bir devleti kurması, Türklerin ve Müslümanların önüne geniş bir coğrafyayı açmıştır. Çalışmanın yoğunlaştığı noktada, Kuzey ve Orta Hindistan'da bulunan Hindu yerleşim yerleri ile kralları ve bölge idarecileri üzerine düzenlenen akınları konu edinmiştir. Burada Şemseddin İl-tutmüş (1210-1236), Sultan Nâsireddin (1246-1266), Sultan Balaban (1266-1286), Sultan Celâleddin Firûz Şah Halacî (1290-1296) ve Sultan Alâeddin Muhammed Şah (1296-1316) gibi sultanların etkili ve büyük oranda da başarılı sonuçlar elde ettikleri görülmektedir. Hindular üzerine düzenlenen akınların özellikle Racastan ve Galyur gibi bölgeler için kolay seferler olmadıkları anlaşılmaktadır. Hindu krallarının yaşadıkları korunaklı kalelerin uzun süreli kuşatma harekâtlarına dayanabilecek şekilde inşa edilmeleri, bazı Hindu kabilelerinin sarp yerler, dağlık bölgeler ve ormanlık alanlarda yaşamaları düzenlenen akınları zorlayıcı olmuştur. Ele geçirilen yerlerdeki at, fil ve diğer hayvanlara el konulduğu, Hindu mabetlerinin ve putlarının yıkıldığı ve pek çok değerli esyaya da el konulduğu dönem kaynaklarının kayıtları arasında yer bulmuştur. Çalışmamız ifade edilen bu hususlar etrafında şekillenmekle birlikte, mücadele edilen Hindu kralları, sefer düzenlenen şehirler ve bölgelerle alakalı da açıklayıcı bilgilere yer vermektedir.

Anahtar Kelimeler: Delhi, Türk, İslâm, Hindu, Hindistan, Müslüman

ABSTRACT In this study, India, one of the prominent places where the Islamic armies' holy war campaigns extend over is the subject. In particular, the activities of Muslims and Turks, about their raids on Hindus and other non-Muslim communities between 1206 and 1320, which were reflected in the written records of the time, are discussed. The Islamic raids, initiated by the armies of Mohammed b. as-Sekafi in 642 continued at regular intervals. Accordingly, the Ghaznavids and the Ghurids, made the Islamic raids more systematic and organized. These raids are not dealt with here, as they have been discussed in general and specifically in some other studies. Moreover, the Islamic raids organized on the whole of India, especially Northern India, after 1320, has also been studied to a large extent. Here, it is seen that Sultan Kutbad-din Aybek, who was among the statesmen and commanders of the last Ghurid Sultan Muizzad-din Muhammed, pushed the Turkish and Islamic raids over the top between 1190-1210. His establishment of a new state in 1206, known as Delhi Turkish Sultanate, opened up a wide geography for Turks and Muslims. The focus of the study is the raids on Hindu settlements in Northern and Central India along with their kings and regional administrators. It is observed that, sultans such as Shamsad-din İl-tutmush (1210-1236), Sultan Nasirad-din (1246-1266), Sultan Balaban (1266-1286), Sultan Jalal ad-din Firuz Shah Khaljis (1290-1296) and Sultan Alaad-din Muhammed Shah (1296-1316) produced effective and successful results to a large extent. It is understood that the raids on the Hindus were not easily fulfilled for regions such as Rajasthan and Galyur. The construction of sheltered fortresses inhabited by Hindu kings in a way that could withstand against prolonged siege operations, and the raids of some Hindu tribes who lived in steep places, mountainous regions and woods, had been challenging. It is among under the records of the time that horses, elephants and other animals were confiscated, Hindu shrines and idols were destroyed, and many other valuable items were also confiscated. Although the study is shaped around stated issues, it also includes explanatory information about the rival Hindu kings, cities and regions where expeditions are held.

EXTENDED ABSTRACT

It is understood that Delhi Turkish Sultanate, which could be evaluated as the continuation in terms of Turkish-Islamic domination of Northern India after the Ghaznavids and Ghurids, carried this dominance to central and southern India geographically. It is seen that a similar way of domination and administration established by the Turkish states in the geographical areas they expand, was also put into effect for the Hindus in India. Especially the Islamic raids, which were initiated with the military campaigns of Muhammed b as-Sekafi, became more systematic with the Ghaznavids and Ghurids. The most intense and decisive stage of these raids came across with the reign of Delhi Turkish Sultanate. In this respect, Aybek, İl-tutmush, Balaban, Jalalad-din Firuz, Alaad-din Muhammed, Gıyas ad-din Tugluq and Muhammed Tugluq Shah carried the mission, which was based on religion and civilization, to an important place with their influential raids. It could be noted that the aforementioned period was prominent not only from military and political aspects, but also in religious, social, economic and architectural fields. It was because, it is a fact that there was an attempt to regulate Hindus' daily lives and activities along with the military raids against them. Examples remain strong to support this thesis. As indicated above, Delhi Turkish Sultanate, in terms of the political movement it corresponded to, created a response against the Hindus from the Turkish-Islamic line and that dynamic. In other words, it was the given name of Turks and Muslims expressing themselves from the beginning of the 13th century to the first quarter of the 15th century. The period is reflected in the records as such that the military expeditions against the Hindus became more meaningful, even as a period that has historical meaning. In this sense, it is an important aspect that they want to dominate India by being within, not from outside. So much so that when the Ghaznavid raids are examined, it is seen that they were mostly carried out over Ghazna. The Ghurids, on the other hand, tried to carry out these raids from the Lahore region. Although one of the aspects that shaped the basic ideas of Delhi Turkish sultans about India and especially the Hindus, was to act with the idea of holy war (ghaza) and to spread Islam in places where Hindus were dominant, Emir Timur claimed that Delhi sultans had failed to do this before the expedition of 1398. He even declared that he campaigned for war because Delhi sultans were content only with collecting taxes and that Hindu temples were not closed and their activities were not terminated. Looking at the content of the above-mentioned campaigns, a complete and permanent sovereignty was not established over the Hindu settlements and their ruling class who utilized the opportunities provided by their geography. Freedom was granted only to the Hindu administrators of these places on the condition that they pay taxes to Delhi Sultanate at the annual determined rate. Contending for legitimacy, Hindus and Hindu Kings, struggled to the end in the places they dominated. Factors such as Mongolian attacks, revolts of the governors who are affiliated with Delhi, fights for the throne, the struggles of the princes, gave the Hindu kings the opportunity to justify their existence consistently. There were those who obeyed Delhi Sultanate and those who did not obey and with stood to the end. Although they did not give up struggling for Delhi, which was under their control for thousands of years and now was lost to Muslims, they couldn't exercise sovereignty again.

Delhi Türk Sultanlığı, 1206'da Gurlular Devleti'nin (1000-1206) yıkılmasının ardından kurulan bir devlettir. Kurucusu, Gurluların son hükümdarı Muizzeddin Muhammed'in ileri gelen devlet adamları arasında yer alan Aybek'tir. Adı geçen hükümdar döneminde bir gulâm olarak saraya intisap eden Aybek, ilerleyen süreçte ordu kumandanlığına kadar yükselmiştir. Muizzeddin Muhammed'in 1206'da bir kaza sonucu ölmesinin ardından devletin kontrolü daha önceden yerine vekil olarak bıraktığı Aybek'in eline geçmiştir. Bu itibarla 1206'da ele geçirilen idare, 1414 yılına kadar birbirini takip eden Türk hanedanlar tarafından devam ettirilmiştir. Bu hanedanlardan ilki, Aybek ile başlayan ve onun Kutbeddin unvanına ithafen Kutbiler (1206-1210) olarak ifadesini bulan siyasi teşekkül olmuştur. Hanedanın başına 1210'da Aybek'in ölümünün ardından oğlu Aram Şah geçtiyse de onun siyasi gelişmeleri yönetmekten uzak olması üzerine devlet adamlarının girişimiyle o tahttan indirilecek ve yerine Aybek'in yakın adamlarından ve aynı zamanda damadı olan İl-tutmüş (1210-1236) çıkarılacaktır. Saltanatına karşı gelişen muhalif girişimler, Aybek'in diğer emirlerinin (Taceddin Yıldız ve Nâsireddin Kabaca gibi) müstakil hareket etmeleri, Celâleddin Harzemşâh'ın Cengiz Han'ın önünden kaçarken Sind Nehri kıyısına ulaşması ve Sultan'dan yardım istemesi, Lekhenevti'de yaşanan gelişmeler, aşağıda ayrıntılarına işaret edilecek olan Hindularla mücadeleler ve Abbâsî Halifeliği ile kurulan diplomatik temas gibi belli başlı olaylar İl-tutmüş döneminin öne çıkan gelişmeleri olmuştur. Onun 1236'da vefatının ardından çocukları arasında taht kavgaları yaşanacak ve sırasıyla Delhi tahtına oğlu Rükneddin Fîrûz (1236), kızı Raziye Begüm (1236-1240), oğlu Muizzeddin Behrâm Şah (1240-1242), Rükneddin Fîrûz'un oğlu Alâeddin Mesud Şah (1242-1246) ve son olarak yine İl-tutmüş'un oğlu Nâsireddin Mahmud Şah (1246-1266) çıkacaktır.

İl-tutmuş neslinin Delhi tahtında bulundukları otuz yıllık zaman zarfında hanedan içinde yaşanan iç çekişmeler, devlet adamlarının şehzadeler arasında taraf olmaları, Raziye Begüm'ün taht için ortaya koyduğu etkin mücadele, iç isyanlar ve müstakil hareket etmek için başlatılan girişimler dikkat çekici olmuştur. Özellikle bu gelişmeler, 1240 yılı sonrası Moğol birliklerine Hindistan'a yönelik akın düzenleme fırsatı vermiş ve ilk olarak Tayir kumandasındaki Moğollar, Lahor önlerine kadar gelmişlerdir. Devletin içeride ve dışarıda farklı gelişmelerle uğraşması, vezirlere ve diğer devlet adamlarına her fırsatta rahat hareket etme imkânı vermiştir. İl-tutmuş neslinin toparlanabildiği dönem, Melik Balaban'ın da (Sultan Gıyâseddîn Balaban) gayretleriyle Sultan Nâsireddîn dönemi olmuştur. Ancak bu dönemde de Moğol saldırıları, isyan girişimleri ve diğer bazı sorunlar yaşanmıştır ki, bunlardan birisi de aşağıda ayrıntılarına işaret edilecek olan İmadeddîn Reyhan'ın merkezinde yer aldığı Sultan'ın vekili ve aynı zamanda kayınpederi Melik Balaban'ı görevinden azletmesine kadar uzanan gelişme olmuştur. Bunun yanı sıra Melik Kutluğ Han'ın Sultan'ın aleyhine olarak geliştirdiği hareket, etkileri ve uzun bir sürece yayılmasından dolayı üzerinde durulan bir konu olarak görülmüştür. Bütün bu iç mücadeleler Hindulara her defasında yeniden hareket etme imkânı verdiği gibi Moğolların da ilerlemesini sağlamıştır. Nihaî olarak İl-tutmuş'un varis olarak kızı Raziye Begüm'ü belirlerken tercih sebebi sorulduğunda devlete vaziyet edebilecek nitelikleri haiz olmasını öncelemiştir ki, vefatından sonra yaşananlar tercihindeki isabeti ortaya koymuştur. Söz konusu edilen istikrarsızlık, devleti ele geçirmek için kendisinde cesaret bulan vezirlere, emirlere, meliklere ve şehzadelere müstakil hareket için yol açmıştır. Ancak İl-tutmuş neslinin içinde bulunduğu durum, gelişmeleri yakından takip eden Balaban ailesinin önünü açmıştır.

Bu cümleden olarak 1266'da Sultan Nâsireddîn'in vefatının ardından Delhi tahtına Balaban'ın çıkması, bir hükümdar değişiminin ötesinde bir hanedan değişimini de beraberinde getirmiştir. Bu itibarla Balaban'ın "Sultan Gıyâseddîn" unvanıyla tahta çıkmasının ardından Balabanlıların siyasi tarihleri başlamıştır. Balaban, çocuk yaşta il-tutmuş'un özel hizmetkârlığıyla başladığı görevini, çocukları döneminde mertebesini artırarak sürdürmüştür. Emîr-i şikâr, emîr-i ahûr, sipehsâlârlık ve naiplik bunlardan bazılarıdır. Sultan Nâsireddîn döneminde yirmi yıl kadar vekillik görevini yürütmesi onun idarede en çok tecrübe kazandığı dönemlerden birisi olmuştur. Hindulara, Moğollara ve devlet adamlarına karşı nasıl hareket edilmesi gerektiğini öğrendiği gibi etkin bir mücadele de ortaya koymuştur. Balaban'ın 1266'da tahta geçmesi ise onun yirmi yıl aralıksız şekilde Delhi Türk Sultanlığı'nın hudutları dâhilindeki yerleri yönetmesini sağlamıştır. Balaban da diğer Delhi Sultanlarında olduğu gibi yer yer Hindular ve Moğollar ile mücadele etmiştir. Balaban'ın 1286'da yaşlılığa bağlı olarak gelişen hastalık sonucu ölmesi üzerine devlet adamları onun daha önceden veliaht tayin ettiği torunu Keyhüsrev yerine diğer torunu Keykûbâd'ı tahta çıkarmışlardır. Ancak onun genç yaşta ve tecrübesiz olması Delhi Türk Sultanlığı'nın daha önceden karşı karşıya kaldığı durumlarla uğraşmaya mecbur bırakmıştır. Üç yıl gibi bir sürenin ardından Melik Celâleddîn ve Halaçlar, Delhi tahtını ele geçireceklerdir. Delhi halkını ve Balaban ailesini yönetimine ısındırmak için belli bir süre bekleyen Sultan Celâleddîn, tahta çıktıktan sonra idarî işlerle uğraşmıştır. Ancak onun saltanatının ikinci yılında Balaban'ın amcasının oğlu Melik Çahcu, Balabanlı Hanedanı'nı yeniden kurmak için harekete geçmişse de başarılı olamamıştır. Yine onun saltanatında Seydî Müvelleh ve etrafında yaşanan olaylar döneminin dikkat çekici bir diğer gelişmesidir. Yine Ratanpûr Kalesi'ndeki Hinduların faaliyetleri bu dönemde de muhalif hareket olarak gelişmiştir.

Sultan Celâleddîn'in Delhi tahtında bulunduğu sürede, Moğol İlhanlı Hükümdarı Hülagü'nün torunlarından Abdullah, büyük bir orduyla Hindistan'a gelmiştir. Ancak küçük çaplı mücadelenin ötesine geçemeyen mücadelede bir netice elde edemeyeceklerini gören Moğollar geri çekilmişlerdir. Bu esnada

Delhi Sultanlığı ise Vindhya dağlarının kuzeyinde bulunan Mendur/Mandu, Bihilsa/Bheelsa ve Mandu'nun güneydoğusunda konumlanan İliçpûr bölgelerini içine alan yerlere seferler düzenlenmiştir. Sultan Celâleddîn döneminin öne çıkan şahsiyeti, yeğeni ve aynı zamanda damadı olan Melik Alâeddîn olmuştur ki, Sultan'ın ölümü de onun elinden olmuştur. Melik Alâeddîn kurduğu bir tuzak sonucu amcasıyla görüşme yapacağı yerde onun gafil bir anını yakalayarak öldürmüş ve belli bir müddet sonra Sultan'ın çocuklarını sürgün edip, gözlerine mil çektirerek başkentten uzaklaştırmıştır. O, hemen ardından da Delhi tahtına çıkmıştır. Sultan Alâeddîn dönemi gelişmelerine bakıldığında Çağataylılar ve Hindularla mücadelenin en yoğun şekilde yapıldığı görülmektedir. Yine onun döneminde de saltanatına karşı isyan girişimleri olmuştur. Tahtına karşı gelişen isyan girişimlerinin nedenlerini araştırmak üzere devlet adamlarını toplaması, devlete tam manasıyla hâkim olmak istemesinin bir örneği olmuştur. Yine Sultan'ın çarşı ve pazarlarda kurmaya çalıştığı denge-denetim ve sabit fiyat uygulaması halka yönelik geliştirilen tedbirler arasında dikkat çekicidir. Sefer sırasında Delhi ordusunun nasıl ve ne şekilde mücadele ettiği ile ne gibi eksiklerinin olduğunu hazırlanan raporlarla daha yakından görmek istemiştir. Yaşanan gelişmeler ve karşı karşıya kalınan durumlar açısından Delhi Türk Sultanlığı tarihinin en dikkat çekici dönemi olmuştur. Sultan'ın 1316'da hastalık sonucu vefat etmesinin ardından devlet adamlarının girişimiyle tahta, önce oğlu Şehâbeddîn Ömer geçtiyse de ağabeyi Melik Mübarek tahtı ele geçirecek ve "Sultan Kutbeddîn" unvanıyla tahta çıkacaktır. O, başlangıçta babasının sıkı malî politikasını uygulamadan kaldırarak halkı rahatlatmaya çalışmışsa da sonrasında devletin istikrarını bozmuştur. Devletin idaresini Hindu asıllı Hüsrev Han'a bırakması ise Sultan'ın feci şekilde ölümünü hazırlamıştır. Onun ölümünün ardından devletin idaresi birkaç aylığına da olsa Hinduların eline geçecektir. Aşağıda bu durum etraflıca izah edilecektir.

Bu çalışmada kısaca temel gelişmeleri üzerinden siyasi tarihine yer verilen Delhi Türk Sultanlığı'nın konu edilmesindeki ana hedef, Hindularla olan mücadeleleri ve Hindu krallarının geliştirdikleri karşı politikaları ortaya koymaktır. Delhi Türk Sultanlarının ve bölgedeki Müslümanların asırlardır sürdürdükleri varlık mücadelesinin seyrine yönelik en net bilgilerin ve güçlü referansların olduğu dönem olması açısından bu mücadeleler önemlidir. Önem cümlesinden olarak kaynakların ele alınan konuya dönük nakilleri, bu güçlü referansları desteklemekte ve açıklayıcı bilgiler sunmaktadır. Bu bilgilerin ihtisar ettikleri noktalar çalışmanın başlıklandırılmasına da katkı sağlamıştır. Hindularla aktif mücadele içerisinde yer alan sultanların dönemleri, alt başlıkları şekillendirirken bölgeler ve şehirler üzerine gerçekleştirilen akınlar ise ara başlıkları oluşturmuştur. Bu itibarla Türklerin ve Müslümanların karşısında vaziyet alanlar arasında büyük ve küçük şehirleri idare eden kralların yanı sıra dağlık kesimlerde yerleşen Hindu idareciler de olmuştur. Delhi Türk Sultanlığı kaynaklarında krallıkların adları bir kaç hariç açıkça zikredilmese de bunların Pratihara, Chahamanalar, Chaulukyalar ve Paramaralar olduğu görülmektedir. Bu Hindu grupların hâkim oldukları bölgelerde uzun asırlara dayanan köklü bir geçmişleri dönem kaynaklarında yer bulmuştur.¹

HİNDULARLA MÜCADELENİN SİMGESİ: AYBEK VE TAHT ÖNCESİ MÜCADELELERİ

Delhi Türk Sultanlığı'nın kurucusu Aybek, tahta çıkmadan önce, Gurlular devletinde önemli hizmetlerde bulunmakla birlikte, ön plana çıkan özelliği, Kuzey Hindistan'da Hindulara (Chahamanalara) karşı

¹ İqtidar Alam Khan, *Historical Dictionary of Medieval India*, The Scarecrow Press, Inc. Maryland 2008, s. 13-14, 114.

ortaya koyduğu mücadeleler ile tanınmasıdır. Bu itibarla 1191-1192 Tarain² savaşlarında gösterdiği üstün kabiliyetin ardından Kuhram ve Samane bölgelerinin valiliğine atanmıştır.³ Dönem kaynakları, Aybek'in 1184'ten 1205 yılına kadar geçen sürede Galyur⁴, hemen ardından civarda bulunan ve yine Delhi'nin güneyine konumlanan Kalincar ve Hansi ile Delhi'nin doğusunda Bedâûn, Biyane⁵ ve Delhi'nin kuzeyinde bulunan Mirat gibi yerleri de içerisine alan bölgelerde Hindulara karşı mücadele ettiğini nakletmektedirler. Bu akınlar neticesinde bölgede idareyi ellerinde bulunduran Hindu idarecilerin hâkimiyeti sonlandırıldığı gibi, ordunun eline de pek çok ganimet geçmiştir. Yine ele geçirilen yerlerdeki puthaneler, cami, medrese ve tekke/hankah gibi yerlere dönüştürülürken, İslâmiyet'in de bölgede yayılması sağlanmıştır.⁶ Aybek'in bu akınları, öncesinde Gaznelilerin düzenledikleri İslâm akınlarının Gurlular dönemindeki en başarılı örnekleri olmuştur. Aybek'in 1206'da tahta çıktıktan sonra daha ziya- de devlet işleriyle meşgul olduğu görülmektedir. Bu itibarla onun tahta çıktıktan sonra Hindular üzerine düzenlediği belli bir akını olmamıştır.

İL-TUTMUŞ'UN SALTANATI DÖNEMİNDE GELİŞEN OLAYLAR

HİNDULARIN MÜSTAHKEM KALESİ: RATANPÛR SEFERİ

Sultan İl-tutmuş, saltanatı döneminde Delhi'nin güvenliğini tehdit eden bir yer olarak gördüğü Ratanpûr Kalesi'nin⁷ ele geçirilmesini istemiştir. Dönem kaynakları, adı geçen kaleyi Hindistan'ın tamamında meşhur olan bir kale olarak tanıtmakla birlikte korunaklı oluşunun da kale hâkimlerine üstün- lük sağladığını kaydetmektedirler. Delhi Sultanlığı tarihinde ilk olarak İl-tutmuş, burayı üç-dört ay ka- dar süren sıkı bir kuşatmanın ardından zapt edebilmiştir. Ancak burada sağlanan hâkimiyet, uzun soluk- lu olmayacak ve sonraki Delhi Sultanlarının, aşağıda da yer yer işaret edileceği üzere sefer düzenledikle- ri bir yer olacaktır.⁸

² Pencap bölgesinde, Sirsa/Serestî Kalesi yakınlarında bulunmaktadır. Gurlu Sultanı Muizzeddin Muhammed ile Chahamanalar Kralı Prithviraja-III'ün karşı karşıya geldiği savaş meydanıdır. Khan, *Historical...*, s. 133.

³ Muhammed b. Mansur b. Sadi Mübarekşâh Fahr-i Müdebber, *Târîh-i Fehreddin Mübarekşâh*, tash. Edward Denison Ross, Royal Asiatic Society, London 1927, s. 21-22; Minhâc-ı Sirâc Cüzcanî, *Tabâkât-ı Nâsırî*, tash. Abdülhey Habibi, İntişârât-ı Esâtîr, Tahran 1389, C. I, s. 445-446; Hâce Abdülmelik İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, neşr. A. S. Usha, B.A., Junior Lecturer in Persian, University of Madras 1948, s. 121; Abdülkadir Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârîh*, tash., Mevlâ Ahmed Ali Sahib, Muk. ve Eklemler Tevfik H. Subhanî, Encümen-i Âsâr ve Mefâhîr-i Ferhengî, Tahran 1380, C. I, s. 44; Mevlânâ Nizâmeddin Ahmed b. Muhammed Mukim, Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, By De Calcutta 1929, s. 29; Muhammed Kâsım Hinduşâh Esterâbâdî, *Târîh-i Fîrişte*, tash. Muhammed Rıza Nâsırî, Encümen-i Asâr ve Mefâhîr-i Ferhengî, Tahran 1387, C. I, s. 235; Yahya b. Ahmed b. Abdullah es-Sihirindî, *Târîh-i Mübarekşâhî*, tash. Muhammed Hidayet Hüseyin, İntişârât-ı Esâtîr, Tahran 1391, s. 18-19; Gıyâseddin Humam ed-Dîn el-Hüseynî Hondmîr, *Hâbibü's-Siyer fî Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, neşr. Muhammed Debîr Siyâkî, İntişârât-ı Hayyâm, Tahran 1380, C. II, s. 618; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 172; Enver Konukçu, "Hindistan'daki Türk Devletleri", *DGBİT*, İstanbul 1992, c. 9, s. 382-383; Salim Cönce, "Hindistan'da Kurulan Türk Devletleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Yeni Türkiye Yayınla- rı, Ankara 2002, c. 8, s. 698.

⁴ Galyur, Cemne nehrinin güneyinde olup, Biyane'nin da güneydoğusunda konumlanmaktadır. Galyur, 1201'de Gurlular tarafından fethedildiğinde idaresi, dört büyük Raç(J)put kabilesinden birisi olan Pratihalar adlı Hindu Krallığı'nın elindedir. Ancak bir süre sonra şehir yeniden bu Hindu krallığının eline geçmiştir. Onların Galyur'dan çıkarılması İl-tutmuş'un seferiyle mümkün olmuştur. Khan, *Historical...*, s. 70.

⁵ Delhi'nin güneyinde yer alan bir yerleşim yeri olup, Muizzî meliklerinden Bahaeddin Tuğrul tarafından inşa ettirilen Sultankut Kalesi'nin civarında za- manla gelişen bir şehir olmuştur. Khan, *Historical...*, s. 40.

⁶ Cüzcanî, *Tabâkât-ı Nâsırî*, s. 417; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 101; M. Fuad Köprülü, "Aybek", *İA MEB*, 1961, C. 1, s. 58-59; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 144-155; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 269-275.

⁷ "1226 yılında Sultan, meşhur Ranthambor Kalesi'ni fethetti. Burası daha önce yedi hükümdar tarafından alınmaya çalışılmış fakat alınamamıştı. Bu meşhur Ranthambor Kalesi Jaipur Devleti Rajputana'nın güney-doğu tarafında deniz seviyesinden 1578 fit yükseklikte muhkem bir kayalığın tepe- sinde kurulmuştur. Kuleler ve burçlarla kuvvetlendirilmiş kalın bir duvarla çevrilidir. İçeride bir cami kalıntısı, bir yata ve barakalar bulunmaktadır. Burasının on ikinci yüzyıla kadar Jadon Rajputlarının bir dalının elinde kaldığı söylenir. Daha sonra Çauhan üstünlüğünün neticesi olarak Prithvi Raja tarafından zapt edilmiştir. İl-tutmuş kaleyi kuşattı, ancak uzun müddet tutmadı. Valanadeva büyük ihtimalle Prithhvi Raja'nın torunu Vallana kaleyi Sultan'ın otoritesi altında yönetti." M. Aziz Ahmed, *Siyasî Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk Sultanlığı*, Tercüman 1000 Temel Eser, İstan- bul 1975, s. 172.

⁸ Cüzcanî, *Tabâkât-ı Nâsırî*, s. 445-446; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 121; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârîh*, s. 44; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 29; Esterâbâdî, *Târîh-i Fîrişte*, s. 235; es-Sihirindî, *Târîh-i Mübarekşâhî*, s. 18-19; Hondmîr, *Hâbibü's-Siyer*, s. 618; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 172; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 382-383; Cönce, "Hindistan'da...", s. 698.

BİR LİMAN KENTİ DEBAL'IN ZAPTI VE RAY CHANISAR

Sultan İl-tutmuş, hâkimiyeti önünde engel olarak duran Nâsireddîn Kabaca'nın Sind Nehri civarındaki varlığını ortadan kaldırmak için 1227'de sefere çıkmışsa da Kabaca onun önünde duramayacağını anlayarak kaçmıştır. Onun hâkim olduğu yerler, Delhi ordusunun eline geçmiştir. Kabaca, bir süre sonra takip birlikleri tarafında yakalanacağını anlayarak kendisini Sind Nehri'ne atmış ve boğularak hayatını kaybetmiştir.⁹ Bu seferin ardından bölgede faaliyetlerine devam eden Sultan İl-tutmuş, Sind Nehri'nin batı ucunda yer alan ve bölgenin limanlarından birisi olan Debal üzerine hareket etmiştir. Bölgenin Hindu kralı Chanisar, Delhi ordusu karşısında mukavemet gösterememiştir. Bu liman kentindeki Delhi Türk Sultanlığı'nın hâkimiyeti 1250'li yıllara kadar devam etmiştir.¹⁰

UZUN BİR DİRENİŞ VE GALYUR HİSARI: İL-TUTMUŞ VE MELİK DEO/MANGAL DEO MÜCADELESİ

Kutbeddîn Aybek'in Gurlular döneminde ordu kumandanı olarak görev aldığı sırada zapt edilen Galyur Hisarı, belli bir süre sonra yeniden Hinduların eline geçmiştir. Bölgede tekrar Türk ve Müslüman hâkimiyetini tesis etmek isteyen İl-tutmuş, tahtına karşı gelişebilecek muhalif hareketleri sonlandırdıktan sonra, 1231'de adı geçen hisardaki Hindu hâkimiyetini sonlandırmak için harekete geçmiştir. Bu sırada Galyur Hisarı'nın kontrolü ise bölgenin Hindu kabilelerinden Pratihahaların¹¹ ileri gelenlerinden Basil'in oğlu Ray Melik Deo/Rai Mangal Deo'nun uhdesindedir. Kaynaklar, Sultan İl-tutmuş'un on bir ay süren bir kuşatmanın ardından kaleyi zapt edebildiğini nakletmektedirler. Yine daha fazla mukavemet etmek için kendisinde güç bulamayan Melik Deo/Mangal Deo'nun de gece karanlığından yararlanarak kaçtığı kayıtlar arasında yer bulmuştur. O esnada hisarda bulunan ve sağ olarak ele geçirilen yedi yüz kişi ise öldürülmüştür.¹² Sultan, kalenin ele geçirilmesinin ardından görevlendirmeler yapmış ve devlet adamlarından Ziyâeddîn Muhammed Cüneydî'yi *emîr-i kadî*¹³ olarak tayin etmiştir. Yine Sipehsâlâr Reşideddîn Ali'yi ise kale *kûtvâh*¹⁴ olarak atamıştır. Minhâc-ı Sirâc Cüzcanî'nin kayıtlarından anlaşıldığı üzere onun da Galyur kuşatması esnasında Delhi'den bölgeye geldiği anlaşılmaktadır. O, burada Sultan'ın huzuruna çıktığını ve ordugâh içinde haftada üç kez vaaz vermekle görevlendirildiğini bildirmektedir.¹⁵

MALVA VE UCCEYN NEGERİ SEFERLERİ: BİHİLSA KALESİ, BİKERMACİT HEYKELİ VE MAHAKALDİV PUTHANESİ

İl-tutmuş döneminde Hindular üzerine düzenlenen bir diğer sefer ise 1233-1234'te Delhi'nin güneyinde ve Hindistan orta kısımlarında yer alan Malva üzerine gerçekleştirilmiştir. Seferin düzenlenme gayesine

⁹ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 420-421, 446-447; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 112-113; Bedâünî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 43; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 234-235; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 173-174; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 383-384; Cöhce, "Hindistan'da...", s. 698-699.

¹⁰ Khan, *Historical...*, s. 55-56.

¹¹ Pratihahalar, Orta Asya kökenli kabilelerden biri olan Gurjarasların bir koludur. Gurjaraslar 6. Yüzyılda Hunlarla birlikte Hindistan'a gelmişlerdir. Kısa bir süre sonra da Hindistan'ın güney ve batı kesimlerine yayılmışlardır. Pratihahalar, 9. Yüzyılın ortasından 1018 yılına kadar Kannuc'u ellerinde tutmuşlardır. Gurluların 1201 tarihinde yaptıkları seferde ellerinde tuttukları Galyur'u kaybetmişlerdir. İl-tutmuş, tahta çımadan önce Aybek tarafından Galyur bölgesinin komutanı olarak atanmıştır. Bir ara Galyur yeniden Pratihahaların eline geçmişse de uzun bir mücadelenin ardından İl-tutmuş 1234'te zapt edebilmiştir. Khan, *Historical...*, s. 70, 115.

¹² Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 445-446, 448; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 121; Bedâünî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 44-45; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 29; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 235-236; es Sihirindî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 18-20; Hondmîr, *Hâbibü's-Siyer...*, s. 618; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 175; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 386; Cöhce, "Hindistan'da...", s. 698-699.

¹³ Delhi Türk Sultanlığı'nda taşra teşkilâtı içerisinde adli birimlerle ilgili işlerin sorumluluğunu yerine getiren kişidir. Suçluların mahkemeye çıkarılmasında ve infaz edilmelerinde de görev almaktaydılar. Bir yer fethedildiğinde ilk tayin edilen görevlilerdendir. S. Haluk Kortel, *Delhi Türk Sultanlığı'nda Teşkilat (1206-1414)*, TTK, Ankara 2006, s. 327-328.

¹⁴ "Taşradaki kalelerin idaresi ve korunmasından kutvâller sorumluydular. Kutvâller muhtemelen başkentte olduğu gibi taşra teşkilâtında da şehirlerde düzen, huzur ve güvenliğin sağlanması için çalışırlardı. Bu sebeple yeni fethedilen şehirlere ilk tayin edilen memurlardan biri kûtvâl olurdu." Kortel, *Delhi Türk...*, s. 287.

¹⁵ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 448.

bakıldığında Paramara¹⁶ kralı Devapala Deva'nın (1216-1240) elinde bulunan ve Malva bölgesinin önemli kalelerinden birisi olan Bihilsa/Bheelsa Kalesi'nin ele geçirilmesi olduğu anlaşılmaktadır. Ordusuyla bölgeye hareket eden Sultan, bölgede bulunan ve yaklaşık üç asırda inşa edildiği ifade edilen ve uzunluğunun doksan dört buçuk metre olduğu kaydedilen puthaneyi kullanılamaz hale getirmiştir. Bölgede gerekli kontrolü ve hâkimiyeti sağlayan Sultan, yine adı geçen dağın kuzeyinde bulunan Ucceyn tarafına hareket etmiştir. Kısa sürede bölgeye ulaşan birlikler, Hindular açısından önemli ve kutsal görülen tapınaklardan birisi olan ve Hindu tanrılarından Şiva'ya adandığı ifade edilen Mahakaldiv Puthanesi'ni de kullanılamaz hale getirmişlerdir. Yine burada bulunan ve 1200 yıl önce yapıldığı ortaya konulan Bikermacit/Bikramajita Heykeli ile Mahakaldiv Puthanesi'nin yıkılmasının ardından geriye kalan taşlar, Delhi'ye getirilmiştir. Sultan, bu taşların o esnada inşa edilen Delhi Camisi'nin¹⁷ zeminine konulmasını emretmiştir.¹⁸ Malva seferi neticesinde başkente taşınan taşlar ve heykellerin caminin ilgili yerlerine gömülmesi sağlanmakla birlikte bir taraftan da sembolik açıdan Müslüman halkın bunlara ayak basması hedeflenmiştir.¹⁹ İl-tutmuş, Müslüman bir idareci olarak kendisine yüklenen misyon gereği hitap ettiği Müslüman ahaliye gaza sonucu elde edilen başarıyı gayri Müslimler için sembolik değeri büyük olan simge bir yapıyı yıkarak göstermiştir. Delhi Camisi'nin giriş kapılarından birisinin altına putların gömülmesini emretmesi, daha geniş açıdan bakıldığında İslâm tarihinde sıkça karşılanan putları kırmak ve İslâm'ı o bölgede hâkim kılmak şeklinde gelişen anlayışla örtüşmektedir.

BÜNYÂN SEFERİ VE HİNDULAR

Cüzcânî, Sultan İl-tutmuş'un son seferini 1235'te Orta Asya ile Hindistan arasındaki geçidi sağlayan yerlerden birisi olan Bünyan/Bamyan'a²⁰ düzenlediğini nakleder ve Sultan'ın orduyla birlikte sefere çıktık-tan sonra rahatsızlandığını ve Delhi'ye dönmek durumunda kaldığını ifade eder.²¹ İl-tutmuş, Gakhar²² topluluğunun hâkimiyetinde bulunan bu şehir üzerinde de gerekli kontrolün sağlanmasını hedefleyerek sefere çıkmıştır. Hinduların elinde bulunan diğer yerlerde yaşanan ve sık sık devleti askerî açıdan zor duruma düşüren bölgelerde olduğu gibi burada da yer yer isyanlar yaşanması söz konusu seferin temel sebebi olmuştur. Ancak istenilen sonuç, Sultan'ın rahatsızlanmasından dolayı mümkün olmamıştır. Aslına bakılırsa İl-tutmuş'un belli bir plan dâhilinde ve ordunun vaziyetini göz önünde bulundurarak se-

¹⁶ Raç(j)put klanının; Pratihara (Pariharas), Chahamanas (Chauhans), Chaulukyas (Solankis) gibi önde gelen ve "Fire Family (Ateş Ailesi)" olarak adlandırılan dört boyundan birisi de Paramaras'dır (Pawars). Bu dört boy, kendilerini Raç(j)astan'daki Abu Dağı civarında bulunan geniş bir ateş çukurundan çıkan efsanevi bir figürün torunları olarak görmüşlerdir. İşte Paramara Hanedanlığı'nın kuruluş yeri olarak Abu Dağı işaret edilirken kuruluş zamanı olarak ise 9. yüzyıl işaret edilmektedir. Paramalar, uzun bir süre Kannuc'da bulunan Raçput boylarından Pratihara'ya bağlı olarak yaşamışlardır. Ancak 947 yılından sonra bağımsızlıklarını elde edebilmişlerdir. Bilindiği üzere Paramara Hanedanlığı'nın siyasi varlığına Sultan Alâeddin son verecektir. Khan, *Historical...*, s. 13-14, 114.

¹⁷ İbn Battûta, Delhi Camisi ve caminin özellikleri hakkında bilgi verirken caminin doğuya bakan kapısının yakınlarında var olan putlardan şu şekilde bahsetmektedir:

"*Dihlî Câmîi'nin alanı çok geniştir. Duvarı, çatısı ve zemini güzel yontulmuş ve sağlam bir şekilde kurşunla birbirine bitleştirilmiş beyaz taşlarla örülüdür. Bu câminin yapılışında bir tek tahta parçası bile kullanılmamıştır! On üç kubbesi ve bir minberi tamamen taştandır. Dört de avlusu vardır. Mabedin tam ortasında hangi madenden olduğu bilinmeyen büyük bir sütun bulunuyor. Oralı bilge kişilerden birinin bana anlattığına göre bu sütuna yedi maden anlamında "heftcûş: heftgûş" deniliyor. Bu direğin gerçekten yedi madenden oluştuğuna o bilge de inanıyor. Sütunda işaret parmağı kadar bir şerit çok güzel süslenmiştir. Oradan güçlü bir ısıltı çıkıyor. O kısma demir işlemez! Sütunun uzunluğu otuz arşındır. Beline sarık sardık tam sekiz arşın geldi! Caminin doğu kapısı yakınında yere yıkılmış iki büyük bakır put vardır. Camiye girip çıkanlar birbirine taşla birleştirilmiş olan bu putlara ayak basarlar. Bu caminin yerinde daha önce puthane varmış, -puthane, put evi demektir- daha sonra camiye çevrilmiş burası...*" Ebû Abdül-lah Muhammed İbn Battûta, *İbn Battûta Seyahatnamesi*, çev. A. Sait Aykut, YKY, İstanbul 2005, s. 399-400.

¹⁸ Cüzcânî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 449-450; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 126-127; Bedâünî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 45; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 29; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 237; es Sihrinî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 20; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 176; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 386-387; Cönce, "Hindistan'da...", s. 699-700.

¹⁹ Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 176.

²⁰ Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 2.

²¹ Cüzcânî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 449.

²² A. S. Bazmee Ansari, "Gekher" *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1996, c. 13, s. 551-552.

ferler düzenlediği görülmektedir. Bünyân üzerine düzenlenen bu seferle birlikte Gakharlar üzerinde kontrolün sağlanamamasına rağmen Sultan'ın Sind bölgesindeki bir Hindu grubu üzerinde daha tahakküm kurmak istemesi kendisinden sonrası için bir hedef belirlemesi olarak yerini almıştır. Bu durum bir yönüyle de tatbik edilen askerî seferlerin ana hedef ve mücavir alanlar üzerinde gerçekleştiğine de delâlet etmektedir. Yine İl-tutmuş'un muhalif beylere, Moğollara ve Hindulara karşı eş zamanlı düzenlediği seferler, birlikte düşünüldüğünde, mücadelesinin dönemi açısından tarihî bir mana kazandığı aşîkârdır. Bir diğer husus olarak İl-tutmuş'un Hindulara karşı taarruzda olması, ordusunun ve kendisinin cesaretini de ortaya koymaktadır. Kısacası Aybek sonrası Sind bölgesinde tam olarak sağlanılmaya çalışılan hâkimiyet, devletin bölgedeki halini ve geleceğini kurmaya ve dahi sağlamlaştırmaya çalışan Sultan'a gelişen hastalık hali fırsat tanımasa da genel anlamda oluşturduğu odak ve farkındalık önemlidir. Kaynakların anlatımından hareketle varılan yargılar, Hindistan'ın geneli üzerinde sağlanılmaya çalışılan hâkimiyetin, Müslüman ve Türk hâkimiyeti, Kuzey Hindistan ve Sind bölgesinden geçtiğinin farkında olarak bir sefer planlaması yapıldığı anlaşılmaktadır.

RAZİYE BEGÜM DÖNEMİNDE HİNDULARLA MÜCADELE: RATANPÛR KALESİ VE MÜSLÜMAN EMİRLERİN TUTSAKLIĞI

Ratanpûr Kalesi, yukarıda işaret edilen konumunun sağladığı imkânlardan dolayı Hindulara önemli oranda güç vermiştir. İşaret edildiği üzere İl-tutmuş, Delhi'nin güvenliğini sağlamak açısından elde tutulmasının zaruri olduğunu düşündüğü bu kaleyi 1226'da kuşatmış ve kısa süreli de olsa bir hâkimiyet kurabilmiştir. Ancak kale üzerinde yeniden güç kazanan Hindulara karşı 1236'da Delhi tahtına çıkan Raziye Begüm döneminde de sefer tertip edilecektir. Yeni bir sefer düzenlenmesinin sebebi, İl-tutmuş'un vefatı sonrası Delhi tahtı için mücadeleye giren çocuklarının ve devlet adamlarının dikkatinin kendi üzerlerinden kalktığını gören Hinduların Ratanpûr Kalesi'nde bulunan Müslüman emirleri tutsak ederek kalede hâkimiyeti ele geçirmeleridir. Bunun üzerine Raziye Begüm, başkent Delhi'de gerekli kontrolleri sağladıktan sonra Melik Kutbeddîn'in emrine verdiği birlikleri bölgeye sevk etmiştir.²³ Kısa sürede bölgeye ulaşan birlikler, kaleyi kuşatma altına aldıktan sonra Müslüman emirleri Hinduların elinden kurtarıp dönüş yoluna geçmişlerdir.²⁴ Burada nakledilen bilgilerin ortak noktası, adı geçen kalenin korunaklı olması ve bununla birlikte uzun süreli kuşatma hareketlerine de dayanabilecek ölçekte olmasıdır. Ancak İl-tutmuş döneminde ele geçirilen kale, ölümünün ardından yaşanan ve kısa sürede kaosa dönüşen taht mücadelesinin sonucunda elden çıkmıştır. Delhi birliklerine komuta eden Melik Kutbeddîn'in kale üzerinde yeniden hâkimiyet sağlamaktan ziyade tutsakları kurtaracak şekilde bir plan yaptığı anlaşılmaktadır. Çünkü kalenin yeniden ele geçirilmesi için olası bir plan yapmadığı anlaşılmaktadır ki, Esterâbâdî, onun kalabalık bir orduyla bölgeye gitmesine rağmen ele geçirilmesi noktasında bir gayret göstermediğini belirtir.²⁵

ALÂEDDÎN MESUD ŞÂH DÖNEMİNDE HİNDULARLA MÜCADELE DETVELÎ (ÇATROLÎ) VE CELÂLÎ HİNDULARI İLE MÜCADELE

Sultan İl-tutmuş'un kırklar meclisi içerisinde görev alan ve onun döneminde başlayan devlet görevine, Şemsîler Hanedanı'nın sonuna kadar devam eden Melik Balaban (Sultan Gıyâseddîn Balaban) farklı bi-

²³ es Sihriñdî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 26.

²⁴ Cüzcanî, *Tabâkât-ı Nâsirî*, s. 459-460; es Sihriñdî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 26; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 243-244; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 32; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 196-197; Yusuf Hikmet Bayur, *Hindistan Tarihi*, TTK, Ankara 1987, C. I, s. 283-284; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 394; Cöhce, "Hindistan'da...", s. 702.

²⁵ Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 244.

rimlerde devam etmiştir. O, 1242'de Sultan Alâeddîn döneminde Düab Bölgesi'nde (Ganj ile Cemne nehirleri arasındaki bölge) yaşayan Hindulara karşı akınlarda bulunmuştur. O esnada adı geçen bölgede Celâlî ile Detolî (Detvelî, Çatrolî) adlı Hindu gruplara karşı sefer düzenlemiştir.²⁶ Bu gelişmeler aslına bakılırsa döneme yakından şahit olan Cüzcanî'nin kayıtlarına açıklık getirmektedir. Cüzcanî, özellikle Celâlî ve Detolî Hindularına karşı düzenlenen akınlardan açıkça bahsetmese de Sultan Alâeddîn döneminde önemli akınlara düzenlendiğini ortaya koymaktadır.²⁷ Bütün bu seferlere rağmen Sind bölgesini de içine alan coğrafya ile Bengal Bölgesi, Delhi Türk Sultanlığı'nın sonlarına kadar Türklerin ve Müslümanların elde tutmak için büyük mücadeleler verdikleri coğrafyalar olacaktır. Adı geçen bölgelerdeki mücadeleler ise büyük oranda Moğollara, Çağataylılara ve Hindulara karşı verilmiştir. Bunların yanı sıra önu alınmaz şekilde yer yer melik, emir ve valilerin de adı geçen bölgelerde isyan ettikleri olmuştur ki, bu durumlar Hinduların önünü açan bir diğer yol olmuştur.

HİNDULARIN LEKHENEVTİ'YE SALDIRISI KARŞISINDA DELHİ TÜRK SULTANLIĞI

Delhi Türk Sultanlığı'nda Hindulara karşı yapılan bir diğer mücadele ise Sultan Alâeddîn Mesud Şah (1242-1246) döneminde olmuştur. Bu mücadeleye dair, kayıtlara yer veren Cüzcanî, Cacnagar'da²⁸ yaşayan gayrimüslimlerin 1244'te Bengal bölgesinde yer alan Lekhenetvî'ye saldırı düzenlediklerini ifade eder ve hemen devamında da Sultan'ın tahta çıkmasının ardından Lekhenetvî bölgesine idareci olarak tayin ettiği Melik İzzeddîn Togan Han'ın yardım talebi üzerine Melik Temür Han Kıran'ın uhdesine verdiği birlikleri destek kuvveti olarak gönderdiğini nakleder.²⁹ Esterâbâdî ise Cüzcanî'den farklı olarak Lekhenetvî'ye saldırı düzenleyenlerin Muhammed Bahtiyar'ın kılavuzluğunda Tibet ve Hıtaç civarına giden Moğollar olduğunu nakleder.³⁰ Ani gelişen saldırı karşısında zor durumda kalan Togan Han'ın yardım talebi üzerine Melik Temür'ün bölgeye gönderildiği bilgisini vermektedir ki, bu bilgi Cüzcanî'nin kayıtlarıyla örtüşmektedir. Yine onun uhdesine verilen birliklerle bölgeye ulaşmasının ardından saldırı düzenleyenlerin yenilgiye uğratıldıklarına dair kaydı da örtüşen bilgiler arasındadır. Elde edilen galibiyetin ardından Togan Han ile Melik Temür arasında çıkan uyuşmazlık üzerine gelişmelerden haberdar olan Sultan, Togan Han'ı merkeze çekerken Lekhenetvî'nin idaresini Temür Han'a vermiştir.³¹ Lekhenetvî özelinde gelişen bu saldırıyla alakalı araştırma eserlere bakıldığında olayın arka planına yönelik daha açıklayıcı bilgiler sundukları görülmektedir.³²

“Mart 1244'te Melik Tuğrul Togan Han Cacnagar bölgesine girdi. 17 Nisan 1244'te Biktasin'de düşmanla karşılaşıldı. İslâm ordusu düşman üzerine atılarak onları bozguna uğrattı. Fakat sevinç uzun sürmedi. Muzaffer ordu öğle yemeğindeyken baskına uğradı ve dağıldı. Buna rağmen Melik Tuğrul Togan Han, Lakhnauti'ye sığınmayı başardı ve Şerefü'l-Mülk Aşarî'yi Delhi'ye yollayarak yardım istedi. Sultan, Kadı Celâleddîn Kaşanî'ye Cacnagar'a yürümesi emrini verdi. Her şeye rağmen Cacnagar Racası'nı kesin bir yenilgiye uğratmak şerefi Yüzbek-i Tuğrul Han'a kaldı. İntikam hırsıyla dolu olan Cacnagar ordusu, 1245 yılında Lakhnauti bölgesine girdi ve bura yöneticisi Fakrû'l-Mülk Kerimeddîn Lagri ve maiyetindekileri öldürdü. Ancak az sonra İslâm ordusunun geldiği haberini alan düşman çekilmeye başladı. 30 Mart 1245 günü Melik

²⁶ Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 238; Konukçu, “Hindistan'daki...”, s. 401; Cöhce, “Hindistan'da...”, s. 704.

²⁷ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 471.

²⁸ Cacnagar, kaynaklarda Orissa olarak da geçmektedir. Hindistan'ın doğusunda, Delhi'nin ise güneydoğusuna yer almaktadır.

²⁹ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 470.

³⁰ Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 251.

³¹ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 470; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 251.

³² Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 205-206; Konukçu, “Hindistan'daki...”, s. 401; Cöhce, “Hindistan'da...”, s. 704.

Temür Han-ı Kıran Lakhnauti'ye ulaşarak Hinduları bozguna uğrattı. Fakat Cacnagar ordusu çekilir çekilmez Melik Temür Han Kıran ve Tuğrul Hanların araları açıldı... ”³³

Aybek ile başlayan ve İl-tutmuş ile devam eden gaza seferleri, Hindular üzerinde büyük oranda etkili olmuştur. Ancak onların hanedan içerisinde yaşanan iç çekişmeler ve Moğol saldırılarını fırsat bilerek isyan girişiminde bulundukları görülmektedir. Yine Bengal bölgesi ve özellikle de Lekhenevtî'nin konumu, onların bölgede üst edinmeleri açısından elde tutulması zorunlu olarak görülmüş ve her fırsatta da bunu değerlendirmeye çalışmışlardır ki Sultan Alâeddîn Mesud dönemindeki bu saldırı girişiminin de bu mahiyete dönük olarak geliştiği görülmektedir. Hinduların Lekhenevtî saldırısı öncesinde harekete geçmelerini sağlayan bir diğer gelişme ise adı geçen Sultan'ın tahta geçtikten sonra bölgede idareci olarak tuttuğu Melik Togan Han'ın Kara bölgesinde elde ettiği başarı, Hinduların Lekhenevtî'ye sefer düzenlemelerinde etkili olmuştur.³⁴ Cüzcanî, bölgeye saldırı girişiminde bulunanların Cacnagarlı gayrimüslimler olduğunu belirtmekle birlikte belli bir grubun adından, komutanlarından ve hangi Hindu racasına bağlı olduklarına dair bilgi sunmamaktadır.³⁵ Ahmed, yukarıda yer verilen pasajında Melik Togan'ın tertip ettiği seferin Cacnagar üzerine olduğunu ve ilk aşamada gayrimüslim ordusunu bozguna uğrattığı bilgisini vererek açıklayıcı bilgi verir. Yine İslâm ordusundaki kısa süreli rahatlamının gayrimüslimlere hareket imkânı sağladığını ve bas-kın şeklinde ordunun üzerine geldiklerini belirtir ki, Lekhenevtî üzerine yönelen saldırının da bundan sonra başladığını nakleder.³⁶ Bu itibarla Aybek ile başlayan İl-tutmuş ile daha da gelişen Türk-İslâm akınları sonraki süreçlerde gelişen akınlara da bir yönüyle istikâmet çizmiştir. Dolayısıyla Kuzey Hindistan'da sağlanan kesin hâkimiyet, beraberinde siyâsî ve askeri açıdan güven duygusunu da sağlamıştır.

BEHRAYİÇ'E TAŞINAN MEDENİYET VE MELİK MAHMUD (SULTAN NÂSİREDDÎN MAHMUD ŞAH)

Sultan Alâeddîn Mesud Şâh, tahta çıktıktan sonra sarayda tutsak olarak bulundurulmuş amcaları Melik Nâsireddîn ile Melik Celâleddîn'i serbest bıraktığı gibi uhdelere de bazı bölgelerin idaresini vermiştir. Bu doğrultuda Ganj Nehri yakınlarında bulunan Kannuc bölgesinin iktâsını amcası Melik Celâleddîn'e verirken Behrayiç'in³⁷ idaresini ise Melik Nâsireddîn'e vermiştir. Diğer devlet adamlarıyla yaptığı müzakereler neticesinde aldığı bu kararlar dönem kaynaklarında da memnuniyetle karşılanan bir hal olarak zikredilmiştir.³⁸ Özellikle Melik Nâsireddîn, idaresine verilen ve bölgenin Hinduların kontrolünde bulunan yerlerine birbiri ardına akınlar düzenleyerek hâkimiyeti sağlamıştır. Yine bölgenin imar faaliyetleriyle uğraşarak bölge halkının beğenisini kazanmışlardır. Cüzcanî, bu kayıtlara yer vermekle birlikte Sultan İl-tutmuş'un adı geçen iki oğlunun Hindular üzerine düzenledikleri bu seferleri, bir gelenek halinin (İslâmiyet'in gaza anlayışı) tezahürü olarak nakleder.³⁹ Yine açık olmamakla birlikte bahsettiği imar faaliyetleri de İslâm medeniyetinin şehircilik anlayışının bir yansıması olsa gerektir. Bir diğer tarafla da Melik Nâsireddîn'in bölgede kısa sürede oluşturduğu imaj, devlet adamlarının ve hanedan üyelerinin dikkatini çekecek ve onu 1246'da 17 yaşındayken Delhi tahtına taşıyacaktır. Burada Melik Nâsireddîn'in Hindulara karşı mücadelesinden bahsedilmekle birlikte, Behrayiç'in hangi mıntıkalarına ve hangi Hindu gruplarına karşı mücadele ettiği kaynaklarda açık olarak verilmemektedir.⁴⁰

³³ Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 205-206.

³⁴ Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 205.

³⁵ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 470.

³⁶ Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 205.

³⁷ Behrayiç, Gücerat bölgesinin önemli liman kentlerinden birisidir. Khan, *Historical...*, s. 42.

³⁸ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 469-470; II: 53-54; es Sihirîndî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 33; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 34; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 250-251; Hondmîr, *Hâbibü's-Siyer...*, s. 622-623; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 204-205; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 400-401; Cönce, "Hindistan'da...", s. 704.

³⁹ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 470.

⁴⁰ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 470.

SULTAN NÂSİREDDİN MAHMUD ŞAH DÖNEMİNDE HİNDULAR

MOĞOLLARA KILAVUZLUK YAPAN HİNDU YERLEŞİM YERİ: NANDANA BÖLGESİNE SEFER

Sultan Nâsireddîn'in 1246'da tahta çıkmasının ardından da Moğolların Hindistan'a saldırıları devam etmiştir. Moğolların Sind Nehri ve Multan önlerine geldiğini haber alan Sultan, Melik Balaban ile birlikte ordunun gerekli hazırlıkların tamamlanmasının ardından harekete geçmiştir. Moğollar, bu esnada Multan ve Lahor civarında yağmaya giriştikten sonra ele geçirdikleri esirlerle birlikte bölgeden geri çekilmişlerdir. Bu esnada bölgede teftiş yapan Sultan, ordusunun Delhi'ye dönmesine fırsat vermeden Melik Balaban'ın kontrolüne verdiği birlikleri Cûd Dağı civarında yaşayan ve Moğollara Sind seferleri için kılavuzluk yaptığı öğrenilen Pakistan'ın kuzeybatısında bulunan Nandana bölgesindeki Hindu kralı ve Hindular üzerine sefer düzenlemesi emrini vermiştir. Kısa sürede hedef gösterilen bölgeye ilerleyen birlikler Hindu kralını cezalandırmak için harekete geçmiştir. Birlikler, Cilem ve Kukran'dan gelerek krala destek veren isyancı grubun tamamını öldürmüştür. Seferin belirlenen istikâmetinin başarıyla sona ermesinin ardından Melik Balaban ve ordu birlikleri Delhi'ye dönmüştür.⁴¹ Kuzey Hindistan'da yaşananlar, ortaya konan mücadeleler ve çıkan isyanlar, Türklerin ve Müslümanların karşı karşıya kaldıkları maceranın ne kadar zor olduğunu da hikâye etmektedir. Aslına bakılırsa Müslümanların gayri Müslimlere açık alan bırakmak istememeleri şeklindeki mukabele hali, dönem kaynaklarından elde edilen bilgilerin ihtisar ettiği nokta olmuştur.

DÜAB BÖLGESİNDE SAĞLANMAK İSTENEN TAM KONTROL: TALSANDA KALESİ, KALİNCAR VE KARA

Sultan Nâsireddîn, Moğolları geri püskürttükten sonra başkent Delhi'ye dönmesinin hemen ardından Düab bölgesi ve özellikle de Kannuc civarında bulunan Talsanda Kalesi'ne⁴² sefer düzenleme kararı almıştır. Bu kaleye dönük bir seferin icra edilmesi sebebine bakıldığında isyana kalkışan Hinduların sığındıkları bir kale olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Sultan'a, bu kalenin ele geçirilmesi için öneride bulunanın Balaban olduğu kaydedilmektedir. İki gün süren sıkı kuşatmanın ardından kale ele geçirilmiş ve isyancılar da öldürülmüştür. Adı geçen kale üzerinde sağlanan hâkimiyetin ardından Melik Balaban'ın komuta ettiği ordu birlikleri bölgedeki bir diğer önemli merkez olan Kara⁴³ civarına yürümüştür. Ordu birlikleri Cûn Nehri havalisinde bulunan ve Kalincar ile Kara arasındaki bölgede kurulu olan ki, bir taraftan ulaşılması zor alanlarda yapılmaları diğer taraftan da sık ormanların bulunduğu alanda kurulu olmalarının sağladığı imkânlardan dolayı *Hindulara üstünlük sağlayan kale ve hisarlar*⁴⁴ ele geçirmiştir. Yine elde edilen ganimetlerin çokluğu dönem kaynaklarında yer edinen hususlardan olmuştur. Kale ve hisarların kuşatılması sırasında direniş gösteren isyancılar ise zaptın hemen ardından öldürülmüşlerdir.⁴⁵ Esterêbâdî, Kara bölgesinin hâkimi olarak Delki ve Melki⁴⁶ adını verir.⁴⁷ Hindular üzerine

⁴¹ Cüzcânî, *Tabâkât-ı Nâsirî*, s. 479-480; II: 56-57; ayrıca bkz. İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 146-150; es Sihirîndî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 35; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 35; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 64; Esterâbâdî, *Târîh-i Fırışte*, s. 253-254; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 215-216; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 403; Cönce, "Hindistan'da...", s. 705; Neslihan Durak, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, ASAM Yayınları, Ankara 2000, s. 93.

⁴² Cüzcânî, bu kalenin Kannuc hududunda bulunduğunu oldukça metin ve korunaklı olduğunu nakleder. Hatta Büyük İskender döneminden itibaren kale ile alakalı hikâyelerin bahsedileceğini açıklar. Cüzcânî, *Tabâkât-ı Nâsirî*, s. 479-480.

⁴³ Ganj Nehri'nin kıyısında, Cemne ile birleşmesinden önceki, 56 kilometrelik, mesafede bulunur. Khan, *Historical...*, s. 86.

⁴⁴ Ahmed, kale ve hisarların ele geçirilmesine dönük yaptığı değerlendirmede şunlara yer vermektedir:

"Kısa müddet önce, Uluğ Han civarda dağlık bir bölgeye akına yollanmıştı. Bura Ranaları çok kuvvetli krallardı ve iyi donatılmış orduları, güçlü kaleleri vardı. Ranaların kuvvetlerinin çağdaş yazarlar tarafından mübalağalı olarak anlatıldığı düşünülebilir, zira böylece fethin değeri yükseltmek istenmiştir. Uluğ Han bölgeyi tahrip ederek Raileri ele geçirdi. Yağmalanan ganimetin çokluğu getirilen bin yüz elli attan anlaşılabilir" Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 216-217.

⁴⁵ Cüzcânî, *Tabâkât-ı Nâsirî*, s. 480-482; II: 57-58; es Sihirîndî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 33; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 35; Esterâbâdî, *Târîh-i Fırışte*, s. 255; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 216-217; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 404; Cönce, "Hindistan'da...", s. 705.

⁴⁶ Cüzcânî, çok fazla tebasının olduğunu, mücadeleye giriştikleri anda çok fazla askerinin olduğunu ve mallarının da ziyadesiyle bulunduğunu kaydeder. Devamında kalenin oldukça müstahkem olduğunu ve bütün etrafıyla birlikte yağma edildiğini belirtir. Mücadele sırasında onun kadınlarının ve çocuklarının

düzenlenen akınları yönlendirenin Melik Balaban olması ve genel bir asayiş sağlamaya çalışması dikkat çekici olmakla birlikte fiilî olarak gerçekleşen mücadelenin alt yapısını ve sefer organizasyonunu sağlayanın da o olduğu anlaşılmaktadır.

MELİK BAHAEDDİN AYBEK VE RATANPŪR SEFERİ

Delhi'ye yakın bir mesafede olması ve başkentin güvenliğini tehlikeye sokmasından dolayı İl-tutmuş döneminde başlayan ve Raziye döneminde devam eden akınlarla kontrol sağlanmaya çalışılan Ratanpūr'a, 1248'de bu defa Sultan Nâsireddîn birlikler gönderecektir. Ordu birliklerinin Ratanpūr Dağı'nın eteklerine ulaşmasından kısa bir müddet sonra, hisar civarında, Melik Bahaeddîn Aybek, Hindular tarafından öldürülmüştür. Ordu birlikleri, daha önceki seferlerde olduğu gibi pek çok ganimet elde etmişse de hisarın zaptı mümkün olmamıştır.⁴⁸ Ahmed, bu esnada Ratanpūr Kalesi'nin idarecisinin Ray Bahada-deva olduğunu nakleder ve onun Sultan İl-tutmuş'tan sonra Delhi tahtına çıkan hanedan üyelerinin güçsüzlüğünden yararlanarak bölgede güç topladığını belirtir. Yine bölgede yaşayan Hindu grubunun ise Cahahamanalar⁴⁹ olduğunu açıklar.⁵⁰

CEMNE NEHRİ KİYISINDA BULUNAN HİNDULAR ÜZERİNE SEFER

Sultan Nâsireddîn, 1250 yılında ordu birliklerini bu defa Cemne/Yamuna Nehri kıyısında bulunan Hindular üzerine sevk etmiştir. Bölgede bulunan ve Delhi Türk Sultanlığı için tehdit oluşturan Hindu reislerine karşı düzenlendiği anlaşılan bu seferin sonuçlarına dair kaynaklar bilgi vermemektedir. Sultan'ın da bu sefere katılmasına rağmen ordu birliklerinin etkin bir sonuç alamadıkları ve birkaç ay sonra Delhi'ye döndükleri anlaşılmaktadır.⁵¹ Nakledilenlerden anlaşılabileceği üzere sevk ve idaresi oldukça zor olan Kuzey Hindistan coğrafyası, Sultan Nâsireddîn'e ve Delhi ordusuna dinlenme fırsatı vermemiştir. Devlete vüsat kazandırmak ve hâkimiyet sahası içerisinde tehlike arz edebilecek yapılara karşı geliştirilen akınların -gaza ve fetih düşüncesiyle- yapıldığı anlaşılmaktadır. Büyük oranda başarı ve kesin sonuçlar elde edilen seferler, bazı durumlarda ise sebebi açık olmamakla birlikte sonuçsuz kalabilmiştir ki, çevreleyen pek çok sorunun eş zamanlı olarak gelişmesini bu kabilden değerlendirmek mümkündür.

NARVAL KALESİ VE RAY CAHARACAR/CAHERDİV ÜZERİNE SEFER

Sultan Nâsireddîn dönemi, Sultan İl-tutmuş dönemi gibi Hindular üzerine seferlerin yoğunlaştığı bir dönem olmuştur. O, 1251 yılının sonlarına doğru bu kez, Delhi'nin güneybatısı ve güneyinde konumlanan Galyur, Çendiri⁵², Narval ve Malva gibi şehirleri içine alan bölgeye sefer düzenlemiştir. Sultan, ordusunun başında Malva önlerine kadar ilerlemiştir. Bölgede, Delhi ordusunun karşısına civarın en güçlü Hindu krallarından birisi olan Ray Caharacar/Caherdiv çıkmıştır. Tarafların mücadeleye girdikleri sırada adı geçen Hindu kralının emri altında beş bin atlı ve yaklaşık iki yüz bin kişiden oluşan piyadelerin yer aldığı dönem kaynakları tarafından ortaya konulmuştur. Delhi ordusunun sayısına dair bilgi verilmezken Melik Balaban'ın komuta ettiği birliklerin etkin bir mücadele ortaya koydukları nakledilmekte-

sağ olarak ele geçirildiğini ifade eder. Yine ele geçirilenler arasında çok fazla malın da yer aldığını belirtmektedir. Cüzcanî, 1500 tane aynı cins atın İslâm ordusunun eline geçtiğini belirtmektedir. Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 481-482.

⁴⁷ Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 255.

⁴⁸ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 482-483; II: 58-59; es Sihirindî, *Târih-i Mübarekşâhî*, s. 36; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 36; Bedâünî, *Müntehabü't-Tevârih*, s. 64; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 256; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 217; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 404; Cöhce, "Hindistan'da...", s. 705.

⁴⁹ Chahamanlar/Chauhanas da dört büyük Raç(İ)put klanından birisi olarak görülmektedir. Bunların 10. yüzyılda Delhi'nin güneybatısından yer alan Doğu Racastan bölgesinde hüküm sürdükleri bilinmektedir. Khan, *Historical...*, s. 47.

⁵⁰ Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 217-218.

⁵¹ Cüzcanî, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, s. 482-483; II: 58-59; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 219.

⁵² Galyur'un güneyinde, Malva'nın ise kuzeyinde yer alan bir Raç(İ)put kalesidir. Khan, *Historical...*, s. 49.

dir. Mücadele sonucunda Narval Kalesi ele geçirildiği gibi Hindu ordusunun bütün ağırlıkları da ele geçirilmiştir.⁵³ Sefer, başarılı olmasına rağmen adı geçen yerler üzerine tam bir hâkimiyet veyahut Delhi tahtına bağlı kalmak şeklinde bir sonucun elde edildiğine dair kayıt yoktur.⁵⁴ Esterâbâdî, benzer bilgileri nakletmekle birlikte seferin rotası ve mücadele konusunda daha açıklayıcı bilgiler vermektedir ki, Delhi ordusunun da büyük bir orduyla Narval/Narvar Kalesi tarafına ilerlediğini bu esnada karşılıklı olarak Caherdiv/Hercadiv adlı Hindu kralın çıktığını, onun bu kaleyi bir dağın üst kısmına yeni inşa ettiğini belirtir. Adı geçen kralın akıbetine yönelik bilgi verdiği kısımda, ağır yenilgi sonrası kaçtığını nakleder. Sultan Nâsireddîn'in ise bir gün içerisinde kaleyi kuşattığını ve hemen ardından da ele geçirdiğini ortaya koyar. Delhi ordusunun burada sağlanan hâkimiyetin ardından Çendiri ve Malva taraflarına ilerlediğini buralarda da Sultan'ın, komutanları gerekli yerlere tayin ettikten sonra Delhi'ye döndüğünü belirtmektedir.⁵⁵

GANJ NEHRİ VE MİVÂPÛR CİVARINDAKİ HİNDULARA YÖNELİK SEFER

Sultan Nâsireddîn, devlet işleriyle uğraşırken diğer taraftan da Hindular üzerine akınlar düzenlemiştir. Bu akınlardan bir diğeri de 1254'te Cemne Nehri'nin geçilmesinin hemen ardından ulaşılan Bardar ve Bicenor adlı dağlık bölgelerde yaşayan Hindular üzerine düzenlenmiştir. Buralardan ordu birliklerinin eline pek çok ganimet geçtiğini gören Sultan, ordunun bölgede ilerleyişine izin vermiş ve Mivâpûr şehri önlerinden Ganj Nehri kıyısına ulaşmıştır. Hızlı hareketle birliklerin Rahan Nehri kıyılarına kadar ilerlemesi karşısında Hindular tedirgin olmuşlardır. Bu esnada güzergâh üzerinde bulunan Tenklebânî mevkiinde Delhi ordusu içerisinde bulunan Raziü'l-Mülk İzzeddîn Dermestî'nin Hindular tarafından öldürülmesi üzerine Sultan, Kaytheir'de bulunan gayrimüslimlerin tamamının öldürülmesini emretmiştir. Sultan, hemen ardından da Bedâûn'a doğru gelmiştir.⁵⁶ Kuzey Hindistan'ın coğrafi özellikleri (dağlar, nehirler, geçitler ve ormanlar) Müslümanlara ve Türklere sefer açısından zorluk çıkarmakla birlikte bazı durumlarda geçit de vermemiştir. Bu durum Hindu gruplar açısından ise büyük bir güvenlik sağlamıştır. Bu hususlar dönem kaynaklarından devşirilen anlamlardan bazıları olarak ortada durmaktadır. Bütün bu kale ve istihkâmların varlığı ve Hindu krallarının elinde bulunan insan kaynağı ve zenginlik unsurları Orta ve Güney Hindistan'a sağlanacak hâkimiyeti uzun yıllara yaymıştır.

İSLÂM ORDULARININ HAYALİNE ERİŞMEK: SELMÛR'DAKİ HİNDU HÂKİMİYETİNE SON VERMEK

Sultan Nâsireddîn'in annesi Melike-i Cihan'ın, devlet adamlarından Kutluk Han ile evlenmesi tepkilere neden olmuştur. Sultan, bu tepkisini onları başkentten uzaklaştırıp, Evedd iktâsına sürgün ederek göstermiştir. Ancak bu durum, Sultan'ı ve devlet adamlarını epeyce uğraştırmış ve nihayetinde Kutluk Han'ın merkezinde yer aldığı birçok sorun ortaya çıkmıştır. Bunlardan birisi de onun takip birliklerinden kaçarak Santur taraflarına çekilmesi ve buradaki Hindu kabilelere sığınması olmuştur. Bu gelişme üzerine Sultan, 1257 yılında ordusunun başında Santur'a hareket etmiştir. Kutluğ Han'ın çekildiği dağlık bölgeye doğru ilerleyen birlikler, onları yenilgiye uğratmışlardır. Melik Balaban'ın başında bulunduğu birlikler, ileri hareketlerine devam ederek dağlık bölgede bulunan isyancıların tamamını kılıçtan geçirmişlerdir. Ordu, Selmûr'dan Sirmûr'a kadar bütün geçit noktalarını ve hâkim yerlerini zapt etmiştir.

⁵³ Cüzcânî, *Tabâkât-ı Nâsirî*, s. 485-486; II: 62-63; es Sihirindî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 36; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 36; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârîh*, s. 64; Esterâbâdî, *Târîh-i Firîşte*, s. 257; Ahmed, *Siyasî Tarihî...*, s. 220; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 405; Cöhlce, "Hindistan'da...", s. 705.

⁵⁴ Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 292.

⁵⁵ Esterâbâdî, *Târîh-i Firîşte*, s. 257.

⁵⁶ Cüzcânî, *Tabâkât-ı Nâsirî*, s. 487-488; II: 65; es Sihirindî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 36-37; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârîh*, s. 64; Esterâbâdî, *Târîh-i Firîşte*, s. 258; Ahmed, *Siyasî Tarihî...*, s. 222; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 406; Cöhlce, "Hindistan'da...", s. 706.

Selmûr'un zapt edilmesi büyük bir memnuniyet kaynağı olmuştur ki, o döneme kadar hiçbir İslâm ordusunun zapt edemediği bir yer olarak ifade edilmiştir. Yine buradan da Delhi ordusunun eline pek çok ganimet geçmiştir.⁵⁷

1259 TARİHLİ RATANPÛR SEFERİ

Sultan İl-tutmuş'un 1226 seferiyle başlayan ve ele geçirilmesi ve hâkimiyet kurulması için büyük çaba ortaya konulan yerlerden ve 1249'da Sultan Nâsireddîn tarafından da akın düzenlenen ancak istenilen sonuç elde edilemeyen Ratanpûr'a 1259'da yeniden akın düzenlenmiştir. Akın öncesinde Sultan, Biyâne, Kol, Balaram ve Galyur bölgelerinin idarecisi olarak Melik Şîr Han Sungur'u tayin etmiş ve hemen ardından da Melikü'n-Nevvâb Aybek'in kontrolüne verdiği birlikleri Ratanpûr'daki Hindular üzerine göndermiştir. Ancak önceki denemesinde (1249) olduğu gibi beklenen ve istenilen şekilde bir başarı sağlanamamıştır.⁵⁸

1260 MİVAT SEFERİ

Sultan Nâsireddîn döneminin aktif ismi Melik Balaban, 1260 yılının başlarında Mivat'ta bulunan gayrimüslimlerin çıkardığı karışıklığı sonlandırmak için büyük bir ordu hazırlayarak bölgeye hareket etmiştir. Mivat'ta bulunan gayrimüslimler bu esnada liderleri Malkah idaresinde bölgenin Suvâlek, Biyâne ve Harianah gibi farklı yerlerinde yaşayan Müslümanların mallarını yağmalamışlardır. Melik Balaban, Sultan'ın emriyle hızlı bir şekilde hareket edip bölgeye ulaşıp yaşananları sonlandırmak istemiştir ki, bu doğrultuda ordu birlikleri Mivat'ın dağlık kesimlerine kadar ilerlemiştir. Ele geçirilen yerlerdeki halkın malları yağma edildiği gibi barınakları da tahrip edilmiştir. Yine muhtemel bir saldırıya geçmeleri düşüncesinden hareketle ele geçirilenlerin tamamı kılıçtan geçirilmiştir. Mivat'ı kapsayan bölgede yapılan akınlarda ordunun eline pek çok ganimet geçmiştir ki, dönem kaynakları bunları kırk iki at, otuz beş bin tengenin üzerinde para olarak nakletmişlerdir. Bunların yanı sıra yine iki yüz elli kişinin de esir olarak alındığı kaydedilmiştir.⁵⁹ Ahmed, Mivat üzerine düzenlenen bu akının mecburiyetine dair düştüğü kayıta, özellikle devamlı surette Hindistan hudutlarını aşarak ulaştıkları yerlerde yağma ve tahribata girişen Moğolların da aynı sıralarda saldırıya geçmelerinin etkili olduğunu belirtmektedir. Şöyle ki Mivat'ta kısa sürede Hindulara karşı sağlanacak olası hâkimiyet, Moğollara karşı daha sağlam ve etkili bir şekilde karşı konulmasının da önünü açacaktır ki, Balaban da bu noktadan hareketle Mivat'taki isyancıların hızlı bir şekilde cezalandırılmasını sağlamıştır.⁶⁰

BİR HİNDU DEVŞİRMESİ: İMÂDEDDİN REYHAN VE FAALİYETLERİ

Sultan Nâsireddîn'in, 1249 yılı başlarında orduyu Ratanpûr'a sevk ettiği ve kendisinin de Delhi'de kalmayı uygun gördüğü sıralarda, Hindu devşirmesi İmadeddîn Reyhan, Sultan tarafından görevden el çektirilen Kadı İmâdeddîn Şefurgânî'yi Bedâûn tarafında öldürmüştür.⁶¹ Bu bilgi, onunla alakalı kaynaklarda geçen ilk bilgi olması bakımından önemlidir. Bu aşamadan sonra, Reyhan, Sultan Nâsireddîn tarafından ilgi gösterilen bir kimse olacak ve Melik Balaban ve Balaban ailesi başta olmak üzere Kadı'l-Kudat/Baş

⁵⁷ Cüzcânî, *Tâbâkât-ı Nâsırî*, s. 490-491; II: 70-73; es Sihrindî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 37; Esterâbâdî, *Târîh-i Fırîşte*, s. 259; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 225-226; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 406; Cönce, "Hindistan'da...", s. 706.

⁵⁸ Cüzcânî, *Tâbâkât-ı Nâsırî*, s. 495; II: 77-78; es Sihrindî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 38-39; Esterâbâdî, *Târîh-i Fırîşte*, s. 260; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 228.

⁵⁹ Cüzcânî, *Tâbâkât-ı Nâsırî*, s. 496; II: 78-79, 81-82; es Sihrindî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 39; Esterâbâdî, *Târîh-i Fırîşte*, s. 261; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 228-229, 231; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 295-296; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 406-407; Cönce, "Hindistan'da...", s. 706.

⁶⁰ Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 229.

⁶¹ Cüzcânî, *Tâbâkât-ı Nâsırî*, s. 482-483; II: 58-59; es Sihrindî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 36; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 36; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârif*, s. 64; Esterâbâdî, *Târîh-i Fırîşte*, s. 256; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 217; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 404; Cönce, "Hindistan'da...", s. 705.

Kadı Cüzcanî'nin de aralarında yer aldığı pek çok kimse 1253 yılı Mart ve takip eden aylarda görevlerinden uzaklaştırılacaktır. Melik Balaban, aynı zamanda Sultan'ın kayınpederi olmasına rağmen görevden el çektilmiş ve gönderilen fermanla Hansi ve Suvâlek taraflarında bulunan ikta bölgesine çekilmesi emredilmiştir. Hatta İmadeddîn Reyhan'ın yönlendirmesiyle Sultan, Melik Balaban üzerine sefere çıkmaya ikna olmuşsa da Balaban, Sultan ile karşı karşıya gelmemek için Nagor civarına çekilmiştir.⁶²

İmadeddîn Reyhan, Hint asıllı bir Müslüman ve devşirme olması nedeniyle devlet adamları arasında huzursuzluğun kaynağı olarak görülmüştür. Ona tepki olarak bazı devlet adamları, Sultan Nâsireddîn'in kardeşi Melik Celâleddîn etrafında toplanarak Sultan'a karşı vaziyet almışlardır. Daha sonra bunlara birkaç yıl önce görevden uzaklaştırılan Balaban da dâhil olmuştur. Sultan bu gelişmelerden haberdar olup üzerlerine ordu sevk etmişse de araya giren devlet adamlarının uyarıları neticesinde her iki tarafa men-sup olanlar arasında uzlaşma aranmıştır. Bunun üzerine varılan kanaat, İmadeddîn Reyhan'ın merkezinde yer aldığı grubun faaliyetlerinin huzursuzluğun ana kaynağı olduğu bildirilmiş ve İmadeddîn'in görevden uzaklaştırılmasının ardından tekrar bir araya gelinebileceğini ifade etmişlerdir. Bu gelişmelerin Sultan'a iletilmesinin hemen ardından, 1254 yılı sonlarında, İmadeddîn Reyhan görevinden uzaklaştırılarak Bedâûn iktâsına gönderilmiştir. Kısa süre sonra ise Melik Balaban yeniden eski görevine dönmüştür.⁶³ İmadeddîn'in bundan sonraki durumuna bakıldığında, 1255'te Melik Tâceddîn Sivistânî tarafından Behrâyîç'ten uzaklaştırıldığı görülmektedir.⁶⁴ Bu aşamadan sonra İmadeddîn Reyhan'ın Sultan Nâsireddîn dönemindeki gelişmeler içerisinde herhangi bir faaliyeti görülmemektedir.

SULTAN BALABAN DÖNEMİNDE HİNDULAR

DELHİ'DEKİ ASAYİŞİ BOZAN BİR HİNDU TOPLULUĞU: MEOLAR

Sultan Balaban, tahta çıkmadan önce yoğun olarak mücadele ettiği Hindularla tahta çıktıktan sonrada mücadele etmeye devam etmiştir. Bu doğrultuda o, tahta çıktıktan hemen sonra Delhi civarında bulunan Hindu topluluklarından birisi olan Meolar⁶⁵ üzerine akın düzenlemiştir. Adı geçen topluluk, İl-tutmuş sonrası yaşanan kargaşa halini fırsat bilerek Delhi'de asayiş sorunlarına neden olmuşlardır. Özellikle Delhi civarında bulunan sık ormanlık alanların kendilerine sağladığı korunma durumunu fırsata dönüştürmüşler; Delhi'nin iç kesimlerine kadar girerek hırsızlık yapmaya başlamışlardır. Balaban, tahta çıktıktan sonra bu sorun üzerine eğilip, gerekli hazırlıkların yapılmasının ardından ordu birliklerinin başında ormanlık bölgeye akın düzenlemiştir. Ancak bu akın kısa sürede sonlanmamış ve yaklaşık bir yıl Delhi ordusunu uğraştırmıştır. Sultan'ın Meoların çıkardığı asayiş sorununu etraflı bir şekilde ele aldığı ve bunu sadece bir hırsızlık sorunu olarak görmediği anlaşılmaktadır. Bunun içindir ki, Sultan, ormanın iç kesimlerine kadar ilerleyip ele geçirilen kimselerin kılıçtan geçirilmelerini emretmiştir.⁶⁶ Devletin hane-

⁶² Cüzcanî, *Tabâkât-ı Nâsirî*, s. 486-487; II: 63-64; Esterâbâdî, *Târîh-i Fîrişte*, s. 257-258; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 221; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 292-293; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 405; Cönce, "Hindistan'da...", s. 705-706; Kortel, *Delhi Türk...*, s. 94.

⁶³ Cüzcanî, *Tabâkât-ı Nâsirî*, s. 488-489; II: 65-68; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 36-37; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 65; Esterâbâdî, *Târîh-i Fîrişte*, s. 258-259; M. Fuad Köprülü, "Balaban", *İA MEB*, 1961, C. 2, s. 264; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 223-224; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 294; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 406; Cönce, "Hindistan'da...", s. 706.

⁶⁴ Cüzcanî, *Tabâkât-ı Nâsirî*, s. 488-489; II: 65-68; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 36-37; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 65; Esterâbâdî, *Târîh-i Fîrişte*, s. 258-259; Köprülü, "Balaban", s. 264; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 223-224; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 294; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 406; Cönce, "Hindistan'da...", s. 706.

⁶⁵ Delhi'nin güney ve güneybatı kısımlarını kapsayan geniş bir alanda yaşayan ve savaşçılık özellikleriyle ön plana çıkmış bir kabiledir. Khan, *Historical...*, s. 101.

⁶⁶ Ziyâeddîn Berenî, *Târîh-i Firâzşâhî*, tash. Mevlâî Seyyid Ahmed Han Sahib, Captain W. Nassau Lees, Kalküta 1862, s. 55-57; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 40-41; Esterâbâdî, *Târîh-i Fîrişte*, s. 274; Köprülü, "Balaban", s. 265; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 254; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 297; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 409; Cönce, "Hindistan'da...", s. 707.

dan üyeleri arasında yaşanan çekişmelerle karşı karşıya kaldığı durumların bir sonucu olarak Meoların da kendilerine hareket alanı buldukları görülmekle birlikte Düab bölgesinde yaşayan diğer Hindu unsurlara da bu anlamda örnek oldukları görülmektedir.

Bu cümleden olarak Düab civarında yaşayan Hindular da yer yer isyana kalkışmışlar, özellikle bölgenin ticaret kervanlarının geçiş güzergâhında kurulu olmasından hareketle yol kesmeye başlamışlardır. Kervanların ve tüccarların zor durumda kaldıkları Sultan Balaban'a iletilince o, duruma el koymuştur. Meolar üzerine düzenlenen akının başarıyla sona ermesinin ardından Sultan, hem Delhi halkının rahat yaşaması, hem de ticaret kervanlarının emniyet içerisinde gelip-gitmeleri için Gopalgîr mevkiinde bir hisar yapılmasını emretmiştir. Hatta buradan Delhi'ye uzanan kısma kadar birkaç yerde karakollar kurulmasını ve yol emniyetinin sağlanmasını hedeflemiştir. Düab ile Delhi arasında bulunan ve ileri karakolların inşa edileceği yerlerde emniyeti sağlamak için Afgan unsurların belirlenen yerlere yerleştirilmesini istemiştir. Düab bölgesi ve Meolar üzerine düzenlenen akın ve ortaya konulan mücadele başarıyla neticelenmesine rağmen Sultan Balaban'ın has köleleri arasında yer alan bir bölük öldürülmüştür. Bölgenin asayişini daimî kılmak, üretimi devam ettirmek, askerî faaliyetleri sürdürmek, ticarî güzergâhı kontrol altında tutmak ve bölgede kalıcılığı sağlamak için Düab civarında bulunan vilayetler ve kasabalar tecrübeli emirlere iktâ olarak verilmiştir.⁶⁷

HİNDİSTAN YOLUNU TIKAYAN İKİ HİNDU ŞEHİRİ: KANYALÎ VE PATYALÎ

Sultan Balaban, idarî ve askerî tecrübelerine dayanarak, tahta çıktıktan sonra da Hindular üzerine akınlarını sürdürmüştür. Onun akın düzenlediği yerlerden birisi de özellikle Hindistan'a ulaşan yolların emniyetini tehlikeye sokan Kanpal ve Patyalî adlı şehirler olmuştur. Bu doğrultuda ordu birliklerinin başkent Delhi'de hazırlanmasının ardından adı geçen Hindu yerleşim yerlerine beş aydan fazla sürecek şekilde birlikler sevk edilmiştir. Yol kesen ve tüccarların emniyetini tehdit eden Hindu grupların faaliyetleri sonlandırılmıştır. Kanpal, Patyalî ve Behiçpûr gibi yerlerde yol kesen gruplar ağır şekilde cezalandırılmışlardır. Sultan, bölgede kalıcı bir emniyeti sağlamak için hisar yapılması elverişli alanlarda korunaklı hisarlar inşa edilmesini emretmiştir. Kalıcılık ifadesinden hareketle kısa sürede inşa edilmesi emredilen hisarlara, bölgeyi ve Hinduları yakından tanıyan Afganların yerleştirilmesini sağlamıştır. Yine bölgede yerleşmeyi sağlamak için belirlenen ziraî alanlar Afganlara verilmiş ve bir taraftan da üretimde devamlılık sağlanmaya çalışılmıştır.⁶⁸

Sultan'ın Kanpal ve Patyalî'de bulunduğu sırada, Kaytheir'de bulunan Hindular da isyan çıkarmışlardır. Bu haberi alan Sultan, köylerin yağmalandığını, Bedâûn ve Amroha'ya kadar uzanan bölgenin de tahrip edildiğini öğrenmiştir. Sultan, ilk aşamada, ordu birliklerinin Kanpal ve Patyalî'den Delhi'ye intikalini sağlamış hemen ardından da Delhi'de mücadeleye daha hazır bir ordu kurarak Kaytheir tarafına hareket etmiştir. Birliklerin Ganj Nehri'ni geçip bölgeye ulaşmasının ardından Sultan, ferman yayımlayarak bütün şehrin ateşe verilmesini ve her yerin yağma edilmesini emretmiştir. Hatta isyana teşebbüs eden hiçbir kimsenin canlı bırakılmaması için ferman yayımlayan Sultan, civardaki bütün yerleşim yerlerinin de yağma edilmesini istemiştir. Düzenlenen akın ve küçük çaplı mücadelelerin sonucunda ordunun eline pek çok ganimet geçmiştir. Ordunun düzenli hareketi ve başarılı şekilde ilerlemesinin sonu-

⁶⁷ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 55-57; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 40-41; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 274; Köprülü, "Balaban", s. 265; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 254; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 297; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 409; Cöhce, "Hindistan'da...", s. 707.

⁶⁸ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 57-59; es Sihri, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 40; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 89; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 41; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 274-275; Köprülü, "Balaban", s. 265; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 254-255; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 297; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 409; Cöhce, "Hindistan'da...", s. 707.

cunda Bedâûn, Amroha, Senbel ve Kanurî bölgelerinde yaşayan isyancılar öldürülmüştür. Böylelikle bölge üzerinden Delhi'ye ulaşan yolların güvenliği yeniden sağlanmıştır.⁶⁹

Burada Sultan Balaban ve faaliyetlerine dönük hükümler icra etmekten ziyade geliştirdiği askerî seferlerin özüne bakıldığında saltanat öncesi dönemde olduğu kadar yoğun olmasa da Hindulara karşı akınlar düzenlediği görülmektedir. Bu bağlamda Delhi'nin güvenliğini sağlamak ve ticaret kervanlarının emniyetini devam ettirmek özelinde bir takım seferler düzenlediği ve başarılar elde ettiği görülmektedir. Hindular üzerine düzenlenen akınların beraberinde getirdiği zorluklar, müstahkem kaleler ve hisarlar üzerinde hâkimiyet kurma, etkin bir kuşatma harekâtına hazırlık yapma ve ağır koşullarda mücadele verme şeklinde sıralanabilir ki, Balaban'ın bunların hepsini göze alarak sefere çıktığı ve başarılı sonuçlar elde ettiği görülmektedir. Balaban, Hinduların hâkim oldukları bölgelerin genelinde görülen ve önü alınamaz bir şekilde süre giden başıbozukluğu ortadan kaldırmak istemişse de tam, kesin ve kalıcı olarak başarılı olamamıştır. Çünkü ifade edildiği şekliyle Hinduların oluşturdukları savunma hatları ve tedbirleri, Delhi ordularını her zaman zorlayan ana yön olmuştur ki, kuşatma harekâtlarının aylarca sürmesi de bundan ileri gelmiştir. Dönem kaynakları tahlil edildiğinde de, benzer şekilde yerleşim yerlerinin her daim zorluk çıkardığı görülecektir. Balaban'ın Aybek ve İl-tutmuş örneklerinde olduğu gibi Hindular üzerine düzenlediği akınlara büyük anlamlar yüklediği anlaşılmaktadır. Devletin Hinduların hâkim olduğu bölgelerde sağlamak istediği kontrol, yer yer büyük sorunları beraberinde getirse de -Moğol saldırılarının önünü açmak veya farklı bölgelerde isyanların çıkması gibi- uzun yıllar Delhi Türk Sultanlığı bunlarla mücadele edebilmiştir.

SONARGANO HÂKİMİ DENOC VE BALABAN'A İTAAT

Sultan Balaban, Lekhenevtî bölgesine vali olarak tayin ettiği Melik Tuğrul'un 1276'da çıkardığı isyanı bastırmak için art arda iki ordu göndermiştir. Ancak bu orduların istenilen sonucu elde edememeleri üzerine Sultan, bizzat sefere çıkmıştır. Cemne ve Ganj nehirlerinin geçilmesinin ardından Lekhenevtî önlerine ulaşmış ve burada Melik Tuğrul'un Cacnagar tarafına kaçtığını haber almıştır. Onun hemen ardından takibe devam eden Sultan, Sonargano civarına ulaştığında bölgenin Hindu idarecisi Denoc, bağlılıklarını bildirmiş, hemen ardından da Melik Tuğrul'un yakalanması için Delhi ordusuna yardımcı olacağını vaat etmiştir.⁷⁰

SULTAN CELÂLEDDİN FÎRÛZ ŞAH HALACÎ DÖNEMİNDE HİNDULAR

RATANPÛR SEFERİ

İl-tutmuş'un 1226'daki seferiyle başlayan, Raziye Begüm'ün 1236 seferiyle devam eden ve Sultan Nâsireddîn'in 1249 ile 1259'da düzenlediği akınlara ele geçirilmeye ve tam olarak hâkimiyet kurulmaya çalışılan Ratanpûr'a, 1290'da bu kez Halaçlar Hanedanı'nın kurucusu olan Sultan Celâleddîn akın düzenlemiştir. Sultan, sefer için hazırlıklara başladığı sırada büyük oğlunu kaybetmesine rağmen, hedefinden vazgeçmemiş ve ordu birliklerini hazırlayarak bölgeye hareket etmiştir. Sultan, güzergâh üzerinde bulunan ve Hinduların (Chahamana Hindu Krallığı'nın) önemli gördüğü, dönem itibarıyla de Racastan böl-

⁶⁹ Berenî, *Târîh-i Firûzşâhî*, s. 57-59; es Sihirindî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 40; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 89; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 41; Esterâbâdî, *Târîh-i Firîşte*, s. 274-275; Köprülü, "Balaban", s. 265; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 254-255; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 297; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 409; Cönce, "Hindistan'da...", s. 707.

⁷⁰ Berenî, *Târîh-i Firûzşâhî*, s. 81-96, 106; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 165-171; es Sihirindî, *Târîh-i Mübârekşâhî*, s. 40-43; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 89; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 43-46; Esterâbâdî, *Târîh-i Firîşte*, s. 281-285; Köprülü, "Balaban", s. 265-266; Ahmed, *Siyasî Tarihi...*, s. 258-261; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 298-299; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 410-411; Cönce, "Hindistan'da...", s. 708; Durak, *Hindistan'a...*, s. 102-103.

gesinin sınırları dâhilinde bulunan Cehaben/Jhain vilayetini ele geçirmiştir. Burada bulunan puthanelerin yıkılmasını emreden Sultan, şehrin yağmalanmasını emretmiştir. Ordu birliklerinin Ratanpûr Kalesi önlerine ulaşmasının hemen ardından kuşatma başlamıştır. Delhi ordusunun sıkı kuşatma harekâtı karşısında zor durumda kalmalarına rağmen kale hâkimi Baravtan ile diğer Hindu idareciler sonuna kadar direniş göstermeyi bilmişlerdir. Sultan Celâleddîn, kuşatmanın uzaması üzerine kısa süreli bir endişe yaşamıştır. Kuşatma harekâtını Cehaben/Jhain vilayetinden takip eden Sultan, gelen haberler üzerine daha yakından harekâtı takip etmek için kale önlerine kadar gelmiştir. Ordunun hazırlıklarını teftiş eden Sultan, kale civarında bulunan birliklerle kısa vadede bir sonuç almanın mümkün olmadığını görerek diğer vilayetlere haberciler gönderip takviye birliklerin bölgeye sevk edilmelerini istemiştir. Sultan, kısa bir süre sonra ise bölgede bulunan devlet adamlarına ve askerlere yönelik yaptığı konuşmada, kalenin kısa vadede ele geçirilmesinin mümkün olmadığını ve bu nedenle girilecek sıcak bir çarpışmada pek çok kişinin hayatını kaybedeceğini söylemiştir. Bu itibarla kendisinin böyle bir mücadeleye girmesinin mümkün olmayacağını belirtmiştir. Yine kuşatma harekâtı için yapılan mücadeleyi yakından gördüğünü ve öncesi itibarıyla de Müslümanların adı geçen kale üzerinde hâkimiyet kurmak için birkaç kez mücadeleye giriştiklerini fakat kesin bir netice elde edemediklerini ortaya koyarak bu aşamada çekilmelerinin en isabetli karar olacağını kaydetmiştir. Hemen ardından da birliklere Delhi'ye dönüş emri vermiştir.⁷¹

MENDÛR VE CEHABEN/JHAIN'DE SAĞLANAN İTAAT

Sultan Celâleddîn, 1293'te Mendûr civarında yaşayan Hindular üzerine akına çıkmıştır. Bölgede bulunan Hindulardan kaynaklı yaşanan genel asayiş sorununu sonlandırmak isteyen birliklerin bölgeye ulaşmasının ardından her yer yağma edilmiş ve ordunun eline pek çok ganimet geçmiştir. Bunun üzerine birliklere Delhi'ye dönüş emri veren Sultan, kısa bir süre sonra yeniden Cehaben/Jhain bölgesi üzerine de ordu sevk etmiştir. Burada elde edilen başarı, ordu birliklerini cesaretlendirmiştir.⁷² Hinduların merkezinde yer aldığı akınlar, Delhi ordusu için her zaman yeni bir macerayı hikâye etmekle birlikte ilerleyen süreç için de bir tecrübe oluşturmıştır. Sultan Celâleddîn de Hinduları dengelemek ve kontrol altında tutmak için askerî müdahaleyi kaçınılmaz görmüş ve devam eden tehlikeyi sonlandırmak istemiştir. Özellikle ele geçirilen yerlerde kurulmak istenilen hâkimiyetin kalıcılığı esas alınmışsa da pek başarılı olunamamıştır. Hinduların tekerrür eden isyanları bir bütün olarak ancak Sultan Alâeddîn ve Muhammed Tuğluk dönemlerinde sona erdirilmiştir.

KARA VE BİHİLSA SEFERLERİ: RUİN PUTUNUN DELHİ'YE GETİRİLİŞİ

Sultan Celâleddîn Mendûr ve Cehaben/Jhain bölgelerinde yaşanan gelişmelerle uğraştığı sırada yeğeni ve aynı zamanda damadı olan Melik Alâeddîn (Sultan Alâeddîn Muhammed Şah Halacî) Kara ve Bihilsa bölgeleri üzerine akın düzenlemek için izin istemiştir. Sultan'ın izin vermesini müteakip kendisine bağlı birliklerle ilerleme kaydeden Melik Alâeddîn, pek çok ganimeti ele geçirmiştir. Onun bu seferi sırasında Hinduların kutsal gördükleri Ruin putu yerinden sökülerek Delhi'ye gönderilmiş ve burada şehrin

⁷¹ Berenî, *Târîh-i Firûzşâhî*, s. 213-214; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 62-63; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârîh*, s. 119; Esterâbâdî, *Târîh-i Firîşte*, s. 333-334; Kishori Saran Lal, *History of Khaljis (A.D. 1290-1320)* Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd., New-Delhi 1980, s. 27-30; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 418; Cönce, "Hindistan'da...", s. 710.

⁷² Berenî, *Târîh-i Firûzşâhî*, s. 220-221; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 215, 223-224, 227-238; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 63; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârîh*, s. 119-120; Esterâbâdî, *Târîh-i Firîşte*, s. 335-340; Lal, *History of Khaljis*, s. 32-37; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 419; Cönce, "Hindistan'da...", s. 711; Kortel, *Delhi Türk...*, s. 9.

Bedâûn Kapısı yakınında parçalanmıştır. Sultan Celâleddîn, bu gelişmelerden memnun kalarak Evedd bölgesinin iktâsını, yeğenin kontrolüne vermiş ve onu ordu kumandanı olarak tayin etmiştir.⁷³

DEOGİR SEFERİ (1294-1295)

Melik Alâeddîn, düzenlediği seferler ve elde ettiği başarıların ardından büyük cesaret kazanmış ve 1294-1295'te Deogir bölgesinde bulunan zenginlikleri ele geçirmek için akın düzenlemiştir. Melik Alâeddîn, bu zamana kadar hiçbir Delhi Sultanı'nın bölge üzerine akın düzenlemediğini göz önünde bulundurarak ve bölgedeki zenginliği elde etmek için emri altında bulunan orduyla birlikte bölgeye gitmiştir. Bölgenin coğrafi özelliklerini dikkate alarak ilerleme kaydeden ordu, ormanlık alanı takip ederek güzergâh üzerinde bulunan İleçpûr civarına kadar gelmiştir. Birkaç gün bu civarda asayışı sağlayan ordu, geri emniyetini aldıktan sonra Deogir Kalesi önlerine ulaşmış ve kale hâkimi Ram Deo kuşatma altına alınmıştır. Melik Alâeddîn, Ram Deo'nun beklediği destek kuvvetlerinin gelmesine imkân tanımadan harekete geçmiştir. Melik Alâeddîn, hedeflediği şekilde buradan da istediği sonuçları almış ve pek çok ganimeti ele geçirmiştir.⁷⁴

SULTAN ALÂEDDİN DÖNEMİNDE HİNDULAR

RAY KARAN VE GÜCERAT HİNDULARI

Sultan Alâeddîn, tahta çıkmadan önce Hindulara karşı başlattığı akınları, tahta çıktıktan sonra daha yoğun bir şekilde devam ettirmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak 1297-1298'de devlet adamlarından Uluğ Han ile Nusret Han'ın uhdesine verdiği birlikleri, Gücerat⁷⁵ bölgesine göndermiştir. O esnada burada idareci olarak bulunan Ray Karan adlı Hindu, büyük bir ordu hazırlayarak karşı koymaya çalışmışsa da başarılı olamamıştır. Delhi ordusunun ilerleyişi karşısında bölgede tutunmasının imkânsızlığını görerek, Deogir bölgesine sığınmak için şehri terk etmiştir. Onun ardından şehre giren Delhi ordusu büyük ganimet elde etmiştir. Ray Karan, emniyetli olarak gördüğü Deogir bölgesine ve bölge idarecisi Ram Deo'e sığınmıştır.⁷⁶

DEOGİR RAYI RAM DEO VE SOMNAT PUTHANESİ

Delhi ordusu, Ray Karan'ın peşini bırakmayarak onu takip etmiş ve Deogir önlerine kadar gelmiştir. Burada hızlı bir şekilde hareket eden birlikler, Somnat'ta⁷⁷ bulunan puthaneyi mescide çevirmişlerdir. Yine civar yerlere akın düzenleyen birlikler, Nusret Han'a bağlı askerler, Kephayet tarafına kadar ilerleyerek pek çok ganimet elde etmişlerdir. Bu seferlerin akabinde Gücerat ve Nehrevâle civarında kontrolü sağlayan Delhi ordusu, başkente dönüş kararı almıştır. Ancak dönüş yolunda elde edilen ganimetlerin paylaşımı sırasında karışıklık çıkmıştır. Bu karışıklık, Delhi ordusu içerisinde bulunan ve yeni Müslüman olan

⁷³ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 220-221; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 215, 223-224, 227-238; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 63; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 119-120; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 335-340; Lal, *History of Khaljis*, s. 32-37; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 419; Cönce, "Hindistan'da...", s. 711; Kortel, *Delhi Türk...*, s. 9.

⁷⁴ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 220-221; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 215, 223-224, 227-238; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 63; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 119-120; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 335-340; Lal, *History of Khaljis*, s. 32-37; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 419; Cönce, "Hindistan'da...", s. 711; Kortel, *Delhi Türk...*, s. 9.

⁷⁵ Hindistan'ın kuzeybatısında yer alan şehir, konumu itibarıyla güney ve batı hudutları, Umman Denizi'ne açılmaktadır. Khaliq Ahmad Nizami, "Gucerat", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul, 1996, c. 14, s. 171.

⁷⁶ Emir Hüseyin Dihlevî, *Hazâ'inü'l-Fütûh*, tash. Muhammed Vahid Mirza, National Book Foundation of Pakistan 1976, s. 47-49; Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 251-253; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 252-254, 286-287; es Sihri, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 75-77; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 69; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 130-131; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 358-359.

⁷⁷ Gücerat bölgesinin önemli liman kentlerinden biri olup, Kathiawar sahilinin güney kesiminde yer almaktadır. Şehir, Hinduizm'in önemli tanrılarından birisi olarak kabul edilen "Somanath" a adanan bir tapınaktan dolayı bu adı almıştır. Bilindiği üzere Somnat, 1025 yılında Gazneli Mahmud tarafından yağma edilmiş ve hemen ardından da adı geçen tapınak harabeye çevrilmiştir. Khan, *Historical...*, s. 131.

Moğollar ile ordu kumandanı Nusret Han'ın kardeşi Melik İzzeddîn ve Uluğ Han arasında yaşanmıştır. Bunun üzerine Moğollar, Delhi ordusunun içerisinde ayrılarak Ratanpûr bölgesinde bulunan Hindu idareci Ray Hammira Deo'ya sığınmışlardır.⁷⁸

RATANPÛR KALESİ

Ratanpûr Kalesi, 1300 yılında Sultan Alâeddîn'in de gündemine girmiş ve bölgeye sefer düzenlenmesi için hazırlıklara başlamıştır. Ratanpûr'un yukarıda ifade edilen konumu ve hâkimlerine sağladığı üstünlüğü ve dahi Delhi için Hinduların (Chahamanalar Krallığı'nın) oluşturduğu tehdit üzerine Sultan, kale hâkimi Ray Hammira Deo üzerine akın düzenleme kararı almıştır. Bu doğrultuda ilk olarak civar yerlerde bulunan Melik Nusret Han ile Uluğ Han'a haber yollayarak emri altında bulunan birliklerle bölgeye hareket etmelerini istemiştir. Birliklerin hazır olması üzerine harekete geçen bölükler ilk olarak Hinduların bulunduğu Cehaben/Jhain üzerinde hâkimiyet sağlamışlar ve hemen ardından da Ratanpûr Kalesi önlerine gelmişlerdir. Ordunun kuşatma harekâtına başlamasına rağmen kısa sürede etkili bir sonuç elde edemeyeceğini gören bazı askerî yetkililer, daha önceki sultanlar döneminde olduğu gibi kalenin ele geçirilmesinin zor olduğunu ifade etmişlerdir. Bunun üzerine kale civarında bulunan komutanlardan Uluğ Han, başkent Delhi'de bulunan Sultan Alâeddîn'e haber yollayarak gelişmelerden haberdar etmiştir. Bunun üzerine Sultan, bölgeye takviye birliklerinin sevk edilmesini sağladığı gibi kendisi de ordunun başında Ratanpûr'a hareket etmiştir. Onun Delhi civarında, Tilpet mevkiine ulaştığı sırada yeğeni İkat Han isyan girişiminde bulundursa da teskin edilebilmiştir. Sultan, bu girişimi bertaraf ettikten sonra kale önlerine gelmiş ve hızlı bir şekilde kalenin krokisinin çıkarılmasını istemiştir. Kalenin planları üzerine yeni bir taktik belirleyen Sultan, orduyu bölüklere ayırarak etkin bir kuşatma başlatmıştır. Bu sıkı kuşatma karşısında direniş göstermenin imkânsızlığını gören kale hâkimi Ray Hammira Deo'nun bütün mallarına el konulmuştur. Kalenin ele geçirilmesini müteakip, kale kumandanlığı Cehaben/Jhain mıntıkasının idaresiyle birlikte Uluğ Han'a verilmiştir.⁷⁹

ÇİTOR VE RATAN SEN

Sultan Alâeddîn, ordu birliklerinin Ratanpûr'da elde ettiği başarının ardından onları Hinduların elinde bulunan ve idareci olarak Ratan Sen'in bulunduğu Çitor⁸⁰ üzerine sevk etmiştir. Delhi ordusu, 1303'te harekete geçmiş ve yaklaşık yedi ay süren bir kuşatmanın ardından kale ele geçirilmiştir. Sultan, burasının adını oğlu Hızır Han'a ithafen Hızırabâd olarak değiştirmiştir. Hemen ardından kaleye idareci olarak Melik Şahin'i görevlendirmiştir.⁸¹

MALVA VE RAY KUKA

Sultan Alâeddîn'in Delhi tahtına geçtikten sonra Hindular üzerine düzenlediği akınların daha önceden akınlar düzenlenen ancak tam bir hâkimiyetin sağlanamadığı yerler olduğu görülmektedir. Bu seferlerden birisi de 1305'te Malva üzerine düzenlenmiştir. Bölgede idareci olarak bulunan Parama Kralı Ray

⁷⁸ Dihlevî, *Hazâ'inü'l-Fütûh*, s. 47-49; Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 251-253; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 252-254, 286-287; es Sihirindî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 75-77; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 69; Bedâünî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 130-131; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 358-359.

⁷⁹ Dihlevî, *Hazâ'inü'l-Fütûh*, s. 50-51, 63-64; Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 271-277, 299; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 271-281; es Sihirindî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 77; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 72-74; Bedâünî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 131-133; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 367-369, 380; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 421-423.

⁸⁰ Güneydoğu Racastan'da bulunan tarihi bir kaledir. 9. Yüzyılda Mevar bölgesinde Guhila adlı Hindu kabilesinin egemenliğinin kurulmasının ardından önemli bir askeri üst bölgesi ve idarî merkez olmuştur. Khan, *Historical...*, s. 52.

⁸¹ Dihlevî, *Hazâ'inü'l-Fütûh*, s. 50-51, 63-64; Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 271-277, 299; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 271-281; es Sihirindî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 77; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 72-74; Bedâünî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 131-133; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 367-369, 380; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 421-423; Khan, *Historical...*, s. 52.

Kuka/Mahalakadeva'nın emri altında kırk bin atlı asker ile yüz bin yaya askerden oluşan bir ordu bulunduğ, dönem kaynakları tarafından ortaya konulmaktadır. Sultan Alâeddîn, bölgede yaşananları yakından takip etmekle birlikte uygun bir zamanda bölgeye akın düzenlemek için planlar yapmıştır. Bu minval üzere 1305'te Melik Aynü'l-Mülk Multanî'yi ordu kumandanı olarak tayin edip Malva'ya göndermiştir. Delhi ordusunun Malva'ya ulaşmasının ardından direniş gösteremeyeceğini anlayan Ray Kuka/Mahalakadeva, şehri terk etmiştir. Onun ardından şehri ele geçiren ordunun eline pek çok ganimet geçmiştir.⁸²

SİVANE VE RAY SETEL DEO

Sultan Alâeddîn'in ele geçirilmesi için ordu sevk ettiği yerlerden birisi de Hinduların hâkimiyetinde bulunan Sivane Kalesi olmuştur. Sultan, 1305'te Ray Setel Deo'nun idaresinde bulunan kale üzerine ordu birliklerini sevk etmiştir. Ordunun kale önlerine ulaşp kuşatmaya başlamasına rağmen kalede bulunanların direniş üzerine kısa sürede istenilen sonuç alınamamıştır. Bölgedeki gelişmelerden haberdar olan Sultan, merkez kuvvetlerinin başında Sivane Kalesi civarına gitmiş ve kısa sürede sıkı bir kuşatma harekâtı başlamıştır. Delhi ordusunun kuşatması karşısında daha fazla direniş gösteremeyen kale sakinleri yenilgiye uğratılırken Ray Setel Deo de mücadele sırasında öldürülmüştür. Yine ordunun eline pek çok ganimet ve fil geçmiştir. Bunların hepsinden öte yol kesmekle bölgenin asayişini tehdit eden unsurların faaliyetleri sonlandırılmıştır.⁸³

CALOR BÖLGESİ VE RAY KATER DEO

Sultan Alâeddîn, 1306'da ise bir diğer Hindu idareci Ray Kater Deo'nun/Kanhadadeva'nın kontrolünde bulunan, Hindistan'ın batısında yer alan ve Rajasthan bölgesinin tam olarak ele geçirilmesi için elde tutulması gereken yerlerden birisi olan Calor üzerine sefer planlamıştır. Bu doğrultuda Kemâleddîn Kerek'in uhdesine verilen birlikler Calor Kalesi'ne akın düzenlemişlerdir. Ordunun bölgeye ulaşmasının hemen ardından birlikler mücadeleye girmişler ve başta Ray Kater Deo/Kanhadadeva ve çocukları olmak üzere pek çok kişi öldürülmüştür. Adı geçen idareciye ait bütün ağırlıklara ve hazineye el konulmuştur. Delhi ordusu, akının başarıyla neticelenmesinin ardından başkente dönmüştür.⁸⁴ Dönem kaynakları, Sultan Alâeddîn'in Calor bölgesine idareci olarak kimi atadığına dair bilgi sunmamaktadır. Ancak Khan, Calor'un Kemâleddîn Kerek'in iktası olarak kararlaştırıldığını bildirir.⁸⁵ Hindu idareciler üzerine düzenlenen bu akınlar, Delhi ordusunun zamanla ne kadar genişlediğinin bir göstergesi olmakla birlikte sonucunda elde edilen başarılar da ayrıca bir sevinç kaynağı olmuştur. Yer yer Hindu idareciler, Delhi sultanlarına biatlerini bildirirler de bu kalıcı olmamıştır. Bazı durumlarda da sultanların müsamahalı davranışları görülmüştür. Sultan Alâeddîn ise burada da nakledildiği üzere planlı, kararlı ve sonuç alıcı akınlar düzenlemeyi tercih etmiştir ki, bunda da başarılı olmuştur.

DEOGİR VE RAY RAM DEO

Delhi Sultanları açısından vazgeçilmez olarak görülen ve elde tutulması zarurî görülen yerlerden birisi de Deogir olmuştur. Sultan Alâeddîn, Hindistan'a yönelen Çağataylı akınlarını kısa süreliğine olsa da

⁸² Dihlevî, *Hazâ'inü'l-Fütûh*, s. 55-59; es Sihirindî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 77-78; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 135; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 389-390; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 422; Kortel, *Delhi Türk...*, s. 45.

⁸³ Dihlevî, *Hazâ'inü'l-Fütûh*, s. 69-70, 72; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 315-317; es Sihirindî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 78; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 135; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 399.

⁸⁴ Dihlevî, *Hazâ'inü'l-Fütûh*, s. 70-72; es Sihirindî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 78; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 135; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 400-401.

⁸⁵ Khan, *Historical...*, s. 85.

teskin ettikten sonra 1308 yılından sonra yeniden Hinduların kontrolünde bulunan yerlerin ele geçirilmesine yönelmiştir. Bu doğrultuda harekete geçen Sultan, Melik Hezar Dinarî'nin emrine verdiği orduyu Ray Ram Deo'nun hâkimiyetinde bulunan Deogir'e göndermiştir. Ayrıca Melik Hâce Hatır'ın kontrolüne verilen birlikler de bölgeye gönderilmiştir. Delhi açısından sorunun kaynağının Ray Ram Deo'nun birkaç yıldır itaat şartlarını yerine getirmemesi olarak tezahür ettiği anlaşılmaktadır. Delhi ordu birliklerinin bölgeye ulaşmasının ardından ele geçirilen yerler yağma edilirken sağ olarak ele geçirilen Ram Deo ile çocukları da tutsak edilmiştir. Ram Deo'nun bütün mal varlığı ve hazinesi Delhi ordusunun eline geçmiştir. Bölgenin fethedildiğini bildiren fetihnâmenin Delhi'ye ulaşması büyük memnuniyet sağlamış, kısa bir süre sonra Ram Deo'nun tutsak olarak Delhi'ye gönderilmesi de ayrı bir sevinç yaratmıştır. Ancak onun Delhi'ye ulaşmasının ardından Sultan, onu bir tutsak olarak değil de kendisine bağlı bir bey gibi karşılamıştır. Akabinde ise onu kendisine bağlı kalması ve itaat şartlarını yerine getirmesi koşuluyla "ray-ı rayan" unvanını vererek yeniden Deogir'e göndermiştir.⁸⁶

ORANGAL VE RAY LEDER DEO

Sultan Alâeddîn'in yeni hedefi 1310'da Hindistan'ın doğu tarafında bulunan Orangal/Teleng bölgesi olmuştur. Onun temel hedefinin bölgenin ele geçirilmesi, Kakatiya Hanedanlığı'nın⁸⁷ idarecisi Ray Leder Deo üzerinde hâkimiyet sağlanması ve bölgenin zenginliklerinin Delhi hazinesine aktarılması şeklinde karar bulduğu görülmektedir. Bu doğrultuda ordu kumandanlığına Melik Hezar Dinarî'yi atayan Sultan, kumandan vekili olarak da Hâce-i Hatır'ı tayin etmiştir. Sefer öncesi Melik Hezar'ı huzuruna isteyen Sultan, karşılaşması muhtemel sorunlar ve orduya nasıl kumanda etmesi gerektiği konusunda talimatlar vermiştir. Yine bölge idarecisi Ray Leder Deo'nun itaat bildirmesi durumunda Delhi'ye gönderilmesini emretmiştir. Bu konuşmanın ardından huzurdan ayrılan Melik Hezar, kısa sürede birlikleri hazırlayıp, diğer birliklerin de toplanacağı Çendiri'ye hareket etmiştir. Ordunun yürüyüşe geçmesinin ardından Deogir idarecisi Ray Ram Deo de önceden söz verdiği şekilde itaat şartlarını yerine getirerek orduya yardımcı olmuştur. Delhi ordusu, Teleng bölgesine ulaşır ulaşmaz güzergâh üzerinde bulunan köy ve kasabaları yağma etmiştir. Bölge halkının Delhi ordusuna teslim olmak yerine Teleng Kalesi'ne sığınması üzerine taraflar arasında ok atışları yaşanmıştır. Delhi ordusunun hisar civarında etkin bir kuşatma harekâtı yaptığını gören Ray Leder Deo, kumandan Hezar Dinarî'ye haber yollayarak anlaşmaya hazır olduğunu bildirmiştir. Taraflar arasında varılan uzlaş gereği adı geçen Hindu idareci, belirlenen şekilde her yıl itaat şartlarını yerine getireceğini ve elinde bulunan yedi bin civarında at, yüz tane fil ve mevcut hazinesini Delhi ordusuna teslim edeceğini beyan etmiştir. Yapılan anlaşma gereği Delhi ordusu, kuşatmayı kaldırmış ve Delhi'ye dönmüştür.⁸⁸

DUHUR-I SEMENDER/DORASAMUDRA VE MABER SEFERİ

Sultan Alâeddîn'in Hindular üzerine düzenlediği son sefer, başında Veera Ballala'nın bulunduğu Hoyasala⁸⁹ Hindu Krallığı'nın kontrolündeki Duhur-ı Semender/Dorasamudra⁹⁰ olmuştur. O, Melik

⁸⁶ Dihlevî, *Hazâ'inü'l-Fütûh*, s. 64-68; Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 326; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 298-299; es Sihirindî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 75; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 81; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 398-399, 407-408.

⁸⁷ Dört büyük Raçput kabilesinden biri olan Chaulukyas'ın 12. Yüzyılda Dekken bölgesinde güç kaybetmesinin ardından bölgede iktidara gelen bir gruptur. Khan, *Historical...*, s. 85.

⁸⁸ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 328-332; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 333-335; es Sihirindî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 78; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 82; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 402-403.

⁸⁹ 12. Yüzyılda Chaulukyalar adlı Hindu boyuna bağlı olarak varlık gösteren bir kabiledir. Öncesi itibarıyla Güney Hindistan'ın dağlık kesimlerinde yağmacılıkta uğraşan bir kabile olarak bilinmektedir. Varlıklarına Muhammed Tuğluk Şah döneminde (1325-1351) son verilmiştir. Khan, *Historical...*, s. 74.

⁹⁰ Bugünkü Hindistan coğrafyasının Mysore eyaletine yakın bir yerde bulunan bir kasabadır. Hoyasaları'nın ilk ortaya çıktığı yer olarak kabul edilmektedir. Khan, *Historical...*, s. 60.

Hezar Dinarî ve Hâce-i Hatır'ın kumandalarına verdiği orduyu 1310'da Deogir'e göndermiştir. Onların uhdelerindeki ordu, Deogir'de elde ettiği başarının ardından 1311'de Duhur-ı Semender hududuna kadar ilerlemiştir. Ordunun kontrollü bir şekilde ilerlemesinin ardından adı geçen idarecisi yakalanmış ve ele geçirilen hazinelere ve fillere el konulmuştur. Ordu birlikleri, şehrin ele geçirildiğini bildiren fetihnameyi Delhi'ye gönderdikten sonra ileri harekâta devam etmişlerdir. Bu defa hedef, daha öncesinde de Delhi ordusunun sefer düzenlediği Maber⁹¹ olmuştur. Maber'de⁹² bulunan ve Hindular açısından kutsal görülen önemli puthanelerden birisi yıkılmıştır. Yine buradan da ordu birliklerinin eline pek çok ganimet geçmiştir.⁹³ Berenî, elde edilen değerli eşyaların varlığından bahsetmekle birlikte üç yüz canlı fil ile yirmi bin civarında canlı atın da ele geçirilenler arasında olduğunu ortaya koymaktadır.⁹⁴ Sultan Alâeddîn dönemindeki bu akınların genelini Moğol akınlarıyla muvazi olarak geliştiğine dikkat edilecek olunursa ordunun başarısı anlaşılacaktır. Yine Sultan'ın düzenlediği akınların belli bir müşavereden sonra düzenlendiği ve iyi planlamaların yapıldığı nakledilmektedir. Bu yönüyle Sultan'ın mütereddit kalmadığı gibi kararsız bir şekilde de harekete geçmediği ifade edilmektedir.

SULTAN KUTBEDDİN DÖNEMİNDE HİNDULAR

DEOGİR VE RAY HERBAL DEO

Sultan Alâeddîn'in ölümünün ardından hanedan üyeleri arasında tahta kimin geçeceğiyle alakalı kısa süreli bir kargaşa yaşanmıştır. Gelişmelere müdahil olan devlet adamlarından Melik Hezar Dinarî, Sultan'ın hayattayken yerine veliaht olarak belirlediği oğlu, Melik Şehabeddîn'in tahta çıkmasını sağlamıştır. Ancak bu durum hanedanı kısa sürede daha büyük sıkıntılara sokmuştur. Şehabeddîn'in saltanatını kabul etmeyen devlet adamları, Beşir ve Mübeşşir adlı köleleri teşvik ederek Melik Hezar Dinarî'yi öldürmüşlerdir. Hemen ardından da tutsak olarak sarayda tutulan Sultan'ın diğer oğlu Mübarek Han'ı (Sultan Kutbeddîn Mübarek Şah) tahta çıkarmışlardır. Onun tahta çıkması da devlet adamlarını teskin etmeye yetmemiştir. Bu esnada Melik Hezar Dinarî'nin Sultan Alâeddîn döneminde ordu kumandanı olarak katıldığı ve ele geçirdiği yerlerden Deogir'de de karışıklık çıkmış ve Hindular, 1316'da şehirde yeniden hâkimiyet kurmuşlardır. Daha önce Deogir hâkimi Ram Deo, Sultan Alâeddîn'e bağlı kalacağını bildirmesine rağmen o esnada idareyi elinde bulunduran damadı Herbal Deo, Melik Hezar Dinarî'nin öldürülmesini fırsat görerek harekete geçmiştir. Bunun üzerine bölgeye ilerleyen Sultan Kutbeddîn, şehre girdikten kısa bir süre sonra kontrolü ele geçirmiştir. Bir süre sonra ele geçirilen Herbal Deo ise ağır şekilde cezalandırılmıştır. Sultan, şehir üzerinde hâkimiyet kurduktan sonra hem yağışlı havadan dolayı hem de civar yerlerde de hâkimiyet kurmak için bir müddet Deogir'de kalmıştır.⁹⁵

DELHİ TAHTINDA HİNDU ASILLI BİR HÜKÜMDAR: NÂSİREDDİN HÜSREV HAN

Kutbeddîn Mübarek, 1320'de Delhi tahtına çıktıktan sonra idarî birimlere yeni atamalar yapmıştır. Bunların içerisinde en dikkat çekici olan ise Hinduların Bervar⁹⁶ adlı topluluğuna mensup olan Hüsrev Han'ı

⁹¹ Müslüman tarihçilerin Krishna nehrinin güneyinde bulunan Tamil ülkesine verdikleri isimdir. Khan, *Historical...*, s. 95.

⁹² Bu esnada bölgenin idaresi 8. Yüzyıldan itibaren Pandya Hanedanlığı'nın kontrolündedir. Khan, *Historical...*, s. 113.

⁹³ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 333-335; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 293-295; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 83; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 135-136; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 403-406; Hermann Kulke-Dietmar Rothermund, *Hindistan Tarihi*, çev. Müfit Günay, İmge Kitabevi, Ankara 2001, s. 247; Salim Cönce, "Kalaç Sultanlığı", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*, (25-28 Haziran 2007), TTK, Ankara 2008, s. 84-85.

⁹⁴ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 333-335.

⁹⁵ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 389-394. İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 173; es Sihrindî, *Târih-i Mübarekşâhî*, s. 82-84; Esterâbâdî, *Târih-i Firîşte*, s. 422-423; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 36; Bedâûnî, *Müntehâbü't-Tevârih*, s. 64.

⁹⁶ Gücerat bölgesinden gelen ve savaşçı özellikleriyle bilinen bir Hindu kabilesidir. Khan, *Historical...*, s. 114.

vezirlik makamına getirmesi olmuştur. Bir müddet sonra Sultan'ın gençlik ve tecrübesizlikten kaynaklanarak devlet işlerinden elini çekmesi ve hemen ardından da kendisini eğlenceye vermesi üzerine idarî işler, Hüsrev Han'ın kontrolüne geçmiştir. O, ilk fırsatta kendi yakınlarını ve diğer Hindularını saraya yerleştirmiştir. Sultan Kutbeddîn, bir müddet sonra Hüsrev Han'ı yerine vekil tayin edip ordunun başında Maber bölgesine göndermiştir. Sultan'ın kendisine olan güvenini kırmamak için gizliden gizliye harekete geçen Hüsrev Han, Sultan'ı tahttan indirmek için planlar yapmaya başlamıştır.⁹⁷ Hüsrev Han ile beraber idarede önleri açılan Hindular, rahat hareket etme imkânı bulmuşlar ve Hüsrev Han'ın kardeşi Melik Hüsâmeddîn 1320'de Gücerat'a vali olarak atanmıştır. Hem Hüsrev Han'ın Maber bölgesine düzenlenen seferlerdeki tutumu hem de kardeşi ile Bervar topluluğunun faaliyetlerinden rahatsız olan beyler, durumu Sultan Kutbeddîn'e açmışlarsa da fayda etmemiştir.⁹⁸ Ancak kısa bir süre sonra bu beyler, Hüsrev Han'ın yöneltilen suçları reddetmesi üzerine merkezden sürgün edilmişlerdir. Artık daha rahat hareket etme imkânı bulan Hüsrev Han, uygun zamanı kolladıktan sonra, bir gece yarısı beraberinde bulunanlarla birlikte sarayda Sultan'ın başını gövdesinden ayırarak öldürmüştür.⁹⁹

Hüsrev Han, "Nâsireddîn" unvanını alarak tahta çıktıktan sonra, Delhi tahtına çıkmasını sağlayan yakınlarını ilgili birimlere yerleştirmiştir. Hemen ardından sarayın ilgili yerlerine Hinduizm açısından kutsal görülen putları koydurmuştur. Devlet hazinesinden Hindulara önemli miktarda bağışlarda bulunmuştur. Onun Sultan Kutbeddîn'i öldürüp Delhi tahtına çıkmasını kabullenemeyen Melik Tuğluk (Sultan Gıyâseddîn Tuğluk Şah), Delhi'de emir-i ahûr olarak görev alan oğlu Fahreddîn Cuna (Sultan Muhammed Tuğluk Şah) ile irtibat kurarak Hüsrev Han'ı tahttan indirmek için harekete geçmiştir. Kısa bir süre sonra bu gelişmelerden haberdar olan Hüsrev Han, duruma el koymaya çalışmışsa da başarılı olamamıştır.¹⁰⁰ Delhi tahtını yeniden Müslümanların elinde tutmak için harekete geçen Melik Tuğluk, mücadele etmek için Delhi önlerine kadar gelmiştir. Taraflar arasında yaşanan mücadelenin başından sonuna kadar üstünlüğü elinde tutan Melik Tuğluk ve ordusu mücadeleyi kazanmıştır. Hüsrev Han, mücadele sahasından kaçmayı başarmışsa da daha sonra yakalanmış ve öldürülmüştür.¹⁰¹

SONUÇ

Gaznelilerin ve Gurluların ardından Kuzey Hindistan'ın Türk-İslâm hâkimiyeti açısından devamını sağlayan Delhi Türk Sultanlığı'nın coğrafi açıdan bu hâkimiyeti, yer yer orta ve güney Hindistan'a kadar taşıdığı anlaşılmaktadır. Türk devletlerinin yayıldıkları coğrafi alanlarda kurdukları hâkimiyetin ve idare tarzının bir benzerinin de Hindistan'da Hindulara karşı kurulduğu görülmektedir. Özellikle Muhammed b. Kasım es-Sekâfî'nin askerî seferleriyle başlayan İslâm akınları, Gazneliler ve Gurlular ile daha sistemli hale gelmiştir. Bu akınların en yoğun ve kesin neticelere ulaşan devresi ise Delhi Türk Sultanlığı dönemi olmuştur. Bu yönüyle din ve medeniyet noktasından yüklenen misyonu, Aybek, İl-tutmuş, Balaban, Celâleddîn Fîrûz, Alâeddîn Muhammed, Gıyâseddîn Tuğluk ve Muhammed Tuğluk Şah, sonuç alıcı akınlarıyla önemli bir yere taşımışlardır. Sadece askerî ve siyasî mücadeleler değil aynı zamanda di-

⁹⁷ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 377, 381-383; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 173; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 421.

⁹⁸ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 394-401; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 173; es Sihirîndî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 84-86; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 424-425; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 36; Bedâüni, *Müntehabü't-Tevârih*, s. 64; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 316-317.

⁹⁹ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 401-409; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 424-425.

¹⁰⁰ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 402-416; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 372-376; es Sihirîndî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 86-90; Esterâbâdî, *Târih-i Firişte*, s. 424-425; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 93-94; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 317-318; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 425-427; Bilal Koç, "Delhi Türk Sultanlığında Tuğluklular Dönemi Siyasi Tarihi (1320-1414)", G.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2017, s. 48-51.

¹⁰¹ Berenî, *Târih-i Firûzşâhî*, s. 415-421; İsemî, *Fütûhu's-Selâtin*, s. 376-377, 381-388; es Sihirîndî, *Târih-i Mübârekşâhî*, s. 90-91; Herevî, *Tabâkât-ı Ekberî*, s. 94; Bayur, *Hindistan Tarihi*, s. 318; Konukçu, "Hindistan'daki...", s. 427; Koç, "Tuğluklular...", s. 51-53.

nî, içtimâî, iktisadî ve mimarî alanlarda da söz konusu dönemin etkili olduğunu kaydetmek mümkündür. Çünkü Hindulara karşı askerî akınlar düzenlendiği gibi gündelik hayatlarına ve faaliyetlerine varıncaya kadar nizâm verilmeye çalışıldığı da bir gerçektir. Bu bilgiyi desteklemek bakımından örnekler ortada durmaktadır. Yukarıda işaret edildiği şekilde Delhi Türk Sultanlığı dönemi, tekabül ettiği siyasî hareket açısından Hindulara karşı Türk-İslâm çizgisinden ve o dinamikten cevap oluşturmuştur. Başka bir ifadeyle 13. yüzyılın başlarından 15. yüzyılın ilk çeyreğine kadar olan sürede Türklerin ve Müslümanların kendilerini ifade etmelerinin adı olmuştur. Yine Hindulara karşı yapılan askerî seferlerin net şekilde daha anlamlı hale geldiği bir süreç olmasının ötesinde tarihî bir mana kazandığı dönem olarak da kaynaklara yansımıştır. Bu anlamda Hindistan'a hâkimiyeti dışarıdan değil de bizzat içinde bulunarak sağlamak istemeleri önemli bir veçhedir. Öyle ki Gaznelilerin akınlarına bakıldığında, bu akınları daha ziyade Gazne üzerinden yürüttükleri görülmektedir. Gurlular ise büyük çoğunlukla Lahor bölgesinden bu akınlara yön vermeye çalışmışlardır.

Delhi Türk sultanlarının Hindistan'a ve özellikle de Hindulara karşı temel düşüncelerini şekillendiren hususlardan birisi gaza düşüncesiyle hareket etmek ve Hinduların hâkim oldukları yerlerde İslâmiyet'i yaymak olmuştur da Emîr Timur, 1398 tarihli seferi öncesi bunu yapmakta Delhi Sultanlarının başarısız olduklarını ileri sürmüştür. Hatta o, Delhi sultanlarının sadece vergi almakla yetindiklerini ve Hindu tapınaklarının kapatılmadığını ve dahi faaliyetlerinin sonlandırılmadığını gerekçe göstererek sefere çıktığını ilan etmiştir. Yukarıda yer verilen seferlerin içeriğine bakıldığında bulundukları coğrafyanın sağladığı imkânları kullanan Hindu yerleşim yerleri ve hâkimleri üzerinde tam ve kalıcı bir hâkimiyet tesis edilmemiştir. Sadece buraların Hindu hâkimlerine Delhi sultanına yıllık belirlenen oranda vergi vermek koşuluyla serbestiyet tanınmıştır. Direniş gösteren Hindulara karşı ağır cezalandırmalar uygulandığı gibi yer yer tapınakların da yıkıldığı görülmektedir. Ele alınan dönem içerisinde, Hindulara karşı düzenli ve ısrarlı akınların yapıldığı evre, Sultan Alâeddîn dönemi olmuştur. Hindu yerleşim yerlerine yönelik en çok akın düzenlenen yerler ise Ratanpûr, Galyur, Deogir ve Malva olmuştur. İşaret edilen gelişmelerden de anlaşılacağı vechle, yoğun bir savaşın meşakkatine katlanılacak şekilde mücadelelerin olduğu görülmektedir. Hindulara dönük bu seferler, bir yönüyle de Muhammed Tuğluk Şah'ın saltanatı sırasında tertip edilen seferlere ön ayak olmuş ve askerî planlama noktasında dolaylı da olsa katkı sağlamıştır.

Dönem kaynaklarına yansıyan şekilde Hindular özelinde yaşanan tarihî vakıalara bakıldığında güçlü ve direniş gösteren Herbaldiv, Ram Deo ve Melik Deo gibi kralların da olduğu görülmektedir. Bunların karşısında ise İl-tutmuş, Balaban ve Alâeddîn Halacî etkin şekilde durabilmişler ve sonuç almaya çalışmışlardır. Yine iki ayrı medeniyetin (Hint ve İslâm) ilk İslâm fetihleriyle başlayan mücadeleleri, aralıksız Delhi Türk Sultanlığı dönemine kadar ve hatta 19. yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu bir yönüyle Türk kültürünün Hindistan'da var olma mücadelesi de olmuştur. Hem medeniyet hem de kültür bağlamındaki mevcudiyet, zamanımıza kadar uzanmıştır. Bu noktada belirgin şekilde kalıcılıktan bahsetmek imkân dâhilindedir. Yine tarihî gelişmelerin seyrine bakıldığında İslâm öncesi ve sonrası olarak var olma mücadelesi veren Türklerin bazı dönemlerde kesintiler olsa da uzun asırları kapsayan bir varlığı olmuştur. Bu itibarla söz konusu kalıcılığı sağlayan temellerden birisi ve belki de en kuvvetlisi Hindulara karşı mücadele ederek hâkimiyetlerini tesis eden Delhi sultanları olmuştur. Hindistan sahasına yönelik araştırmalar yapanların da üzerinde mutabık kaldığı yönlerden birisi de bu olmuştur. Dolayısıyla Türklerin ve Müslümanların faaliyetleri Hindistan'a daha etraflı şekilde bakmayı gerektirmektedir. Çünkü Türkistan'dan batıya ve doğuya yönelen akınlarının önemli güzergâhlarından birisi de Moğollar ve Çağataylılar

özelinde Delhi Türk Sultanlığı çağında Hindistan'a da uzanmıştır. Bu uzantı, yer yer Delhi Sultanlarının önünü alamadıkları ve Delhi merkeze kadar gelen bir askerî akına dönüşmüştür. Bu akınlar, bir başka yönüyle ise doğrudan olmasa da dolaylı şekilde Hindulara her defasında rahat hareket etme imkânı vermiştir. Delhi'nin mevcut hâkimiyeti Hindular üzerinde, Moğollardan kaynaklı olarak yer yer kesintiye uğramıştır. Nakledildiği şekilde Hindular, özellikle Kuzey Hindistan'ın geçit noktalarında hâkimiyeti ellerinde tuttukları zaman zarfında Moğollara ve Çağataylılara geçit vermişler ve önlerini açmışlardır.

Hindular ve Hindu Kralları, hâkim oldukları yerlerdeki meşruiyet kavgasını sonuna kadar mücadele ederek vermişlerdir. Moğol saldırıları, Delhi'ye bağlı olan valilerin isyanları, taht kavgaları, şehzadelerin mücadeleleri gibi bileşenler, bu anlamda Hindu krallarına her daim varlıklarını meşru kılma imkânını tanımıştır. Bunların yanı sıra, bazı Hindu krallarının zenginlikleri, güçlü ve sağlam bir kökene dayanan devlet yapısına sahip olmaları, onları her daim mücadeleye hazır kılmıştır. Delhi Sultanlığı'na itaat edenler olduğu gibi, itaat etmeyip sonuna kadar direniş gösterenler de olmuştur. Binlerce yıldır hâkimiyetleri altında tuttukları Delhi'nin Müslümanların kontrolüne geçmesinin ardından mücadeleyi bırakmamışlarsa da tekrar hâkimiyet de kuramamışlardır. Ancak Delhi tahtında kısa süreli de olsa 1320 yılında birkaç ay kadar Hindu asıllı Nâsireddîn Hüsrev Han, sultan olarak kalabilmiştir. Bu bilginin tamamlayıcısı olması bakımından Hinduların devlet kademelerinde ve idarî birimlerde istihdam edildiğini de ifade etmek yerinde olacaktır. Yukarıda yer verildiği üzere bunların en net örnekleri, Sultan Nâsireddîn döneminde (1246-1266) İmâdeddîn Reyhan'ın vekil olarak görev alması ile Hüsrev Han'ın Kutbeddîn Mübarek'i öldürerek tahtı ele geçirmesi olarak belirtmek mümkündür. Bu iki örnek etrafında yaşanan gelişmeler ve dönem tartışmaları devlet adamları ile tahtta bulunan hükümdarları yanlış tercihler oldukları için karşı karşıya getirmiştir. Bir yönüyle onların kimlikleri etrafında yaşananlar, kısa ve orta vadede devletin geleceğini de etkilemiştir. Yönetici aklının (Sultan Nâsireddîn) ürettiği ve ortaya çıkardığı İmâdeddîn Reyhan özelindeki tayin ve tercih, Şemsîler Hanedanı'nı iki kutba ayırmıştır. Adı geçen sultan birkaç yıl sonra ancak tehlikenin farkına varabilmiştir. Yine yapılan uyarılara rağmen Hindulara ön açan Kutbeddîn de bunu hayatını en acı şekilde kaybederek ödemiştir. Delhi Sultanlığı'nın iki ana damarı olarak görülen Türkler ve Müslümanlar, devleti ve hanedanı her defasında şekillendirmeyi bilmiş ve birbiri ardına hanedanları idareye taşımıştır.

Teşekkür

Makalenin Abstract ve Exented Summary kısımlarının dil, imla ve anlatım açısından kontrolünü yapan Arş. Grv. Mustafa Oğuzhan DOĞAR'a teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

- Ahmed M. Aziz, *Siyasi Tarihi ve Müesseseleriyle Delhi Türk Sultanlığı*, Tercüman 1000 Temel Eser, İstanbul 1975.
- Ansari, A. S. Bazmee, "Gekher" İA TDV İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1996, c. 13, s. 551-552.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Hindistan Tarihi*, TTK, Ankara 1987.
- Bedâûnî, Abdülkadir, *Müntehâbü't-Tevârih*, tash. Mevlî Ahmed Ali Sahib,

- Encümen-i Âsâr ve Mefâhîr-i Ferhengî, Tahran 1380.
- Berenî, Ziyâeddîn, *Târîh-i Fîrûzşâhî*, tash. Mevlî Seyyid Ahmed Han Sahib, Captain W. Nassau Lees, Kalküta 1862.
- Cöhce, Salim, "Hindistan'da Kurulan Türk Devletleri", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara 2002, c. 8, ss. 687-730.
- _____, "Kalaç Sultanlığı", *Tarihte Türk-Hint İlişkileri Sempozyumu Bildirileri*,

- (25-28 Haziran 2007), TTK, Ankara, 2008, ss. 77-89.
- Cüzcânî, Minhâc-ı Sirâc, *Tâbâkât-ı Nâsirî*, tash. Abdülhey Habibi, İntişârât-ı Esâtîr, Tahran 1389.
- Dihlevî, Emir Hüsrev, *Hazâ'inü'l-Fütûh*, tash. Muhammed Vahid Mirza, National Book Foundation Af, Pakistan 1976.
- Durak, Neslihan, *Hindistan'a Kuzeyden Yapılan Seferler*, ASAM Yayınları, Ankara 2000.

- Es-Sihirindî, Yahya b. Ahmed b. Abdullah, *Târih-i Mübârekşâhî*, tash. Muhammed Hidayet Hüseyin, İntişârât-ı Esâtîr, Tahran 1391. t
- Esterâbâdî, Muhammed Kâsım Hinduşâh, *Târih-i Firîşte*, tash. Muhammed Rıza Nâsirî, Encümen-i Asâr ve Mefâhîr-i Ferhengî, Tahran 1387.
- Fahr-i Müdebber, Muhammed b. Mansur b. Sadi Mübârekşâh, *Târih-i Fahreddîn Mübârekşâh*, tash. Edward Denison Ross, Royal Asiatic Society, London 1927.
- Herevî, Mevlânâ Nizâmeddîn Ahmed b. Muhammed Mukîm, *Tabâkât-ı Ekberî*, By De Calcutta, Calcutta 1929.
- Hondmîr, Gıyâseddîn Humam ed-Dîn el-Hüseynî, *Hâbibü's-Siyer fi Ahbâr-ı Efrâd-ı Beşer*, neşr. Muhammed Debîr Siyâkî, İntişârât-ı Hayyâm, Tahran 1380.
- İbn Battûtâ, Ebû Abdullah Muhammed, *İbn Battûtâ Seyahatnamesi*, çev. A. Sait Aykut, YKY, İstanbul 2005.
- İsemî, Hâce Abdülmelik, *Fütûhu's-Selâtin*, neşr. AS Usha & BA, Junior Lecturer in Persian (University of Madras), Madras 1948.
- Koç, Bilal, "Delhi Türk Sultanlığında Tuğluklular Dönemi Siyasi Tarihi (1320-1414)", G.Ü., Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2017.
- Khan, İqtidar Alam, *Historical Dictionary of Medieval India*, The Scarecrow Press, Inc. Maryland 2008.
- Konukçu, Enver, "Hindistan'daki Türk Devletleri", *DGBİT*, Çağ Yayınları, İstanbul 1992, c. 9, ss. 373-526.
- Kortel, S. Haluk, *Delhi Türk Sultanlığı'nda Teşkilat (1206-1414)*, TTK, Ankara 2006.
- Köprülü, M. Fuad, "Aybek", *İA MEB Yayınları*, İstanbul 1961, c. 1, ss. 58-59.
- Köprülü, M. Fuad, "Balaban", *İA MEB Yayınları*, İstanbul 1961, c. 2, ss. 263-268.
- Kulke, Hermann & Rothermund, Dietmar, *Hindistan Tarihi*, çev. Müfit Günay, İmge Kitabevi, Ankara 2001.
- Lal, K. Saran, *History of Khaljîs (AD 1290-1320)*, Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd., New-Delhi 1980.
- Nizami, Khaliq Ahmad, "Gucerat", *İA TDV Yayınları*, İstanbul 1996, c. 14, ss. 171-173.